

Research Paper

The Social Phenomenon of Female Child Marriage from the Perspective of Fiqh and Subject Law

Najmeh Dehghan Manshadi¹, Masoud Raei^{2*}, Ahmad Reza Tavakoli³

1. Ph.D. student of fiqh and basics of islamic law. Islamic Azad University. Najafabad branch. Najafabad. Iran. & Instructor Department of Fiqh and Islamic Foundations, Payame Noor University, Tehran, Iran

2. Professor. Faculty of law and islamic studies. Islamic Azad University. Najafabad Branch. Najafabad. Iran

3. Assistant professor. Faculty of law and islamic studies. Islamic Azad University. Najafabad Branch. Najafabad. Iran

Received: 2024/12/28

Revised: 2025/05/15

Accepted: 18/05/1404

Use your device to scan and read the article online

DOI:

10.71801/JZVJ.2025.1193003

Keywords:

child, child marriage, Fiqh, subject law.

This article is extracted from the doctoral dissertation of Fiqh and Basics of Islamic Law.

Abstract

Introduction: What is accepted in Islamic Fiqh regarding the social phenomenon of child marriage, is to respect the child's jealousy and interests; Such as if the child's jealousy and interests are not respected and the child is a boy; Famous jurists agree on the right of termination, and if the child is a girl, most of the jurists have seen the best interests of the girl in the fact that the marriage continues and the girl does not have the right to terminate. Of course, filial piety is also an issue that must be observed, and if Islamic Fiqh accepts the child marriage, it is under the conditions in which the child's condition must be respected; It is accepted that the guardian of the child is also a fiduciary (but not only a fiduciary, but also a fiduciary) and the child's interest is determined by the guardian, and the relevant laws of our country also follow Islamic Fiqh.

Methods: Based on the data collection method, nature, and research methodology, this research is qualitative, library, and analytical-descriptive.

Findings: Although there is no clear and explicit verse in the holy Qur'an regarding the marriage of children and child spouses, and in Fiqh books, several traditions have been stated about marriage with minors, but it must be acknowledged that the rules of marriage are based on Community custom, and it can change due to changes in cultural and social conditions.

Conclusion: with the help of ayatollah Nasser Makarem Shirazi's fatwa in response to the referendum of the member of the cultural commission of the Islamic council, in order to support the rights of minor girls and to reduce the high rate of female child marriage in Iran, it is proposed that, considering the current conditions and the theory of expediency, and relying on the principle of dynamic ijihad, an ijihad review be conducted regarding the definition of the age of marriage in Islamic Fiqh and that the age of marriage be interpreted in a way that, while preserving religious principles, prevents harm to children.

Citation: Dehghan Manshadi N, Raei M, Tavakoli A R. The Social Phenomenon of Female Child Marriage from the Perspective of Fiqh and Subject Law. Quarterly Journal of Women and Society. 2025; 16 (66): 115-138

*Corresponding Author: Masoud Raei

Address: Faculty of Law and Islamic Studies, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran

Tell: 09131949578

Email: masoudraei@yahoo.com

Extended Abstract

Introduction

Female Child marriage is a social phenomenon and a type of marriage in which at least one of the parties is a child. There is no single definition of the social phenomenon of female child marriage in Islamic Fiqh and in subject law. Although the convention on the rights of the child has made eighteen years of age the basis for the end of childhood and the beginning of adulthood for boys and girls, and the Islamic republic of Iran has also accepted and ratified this convention with conditions, but it is not clear whether the Iranian legal system is fully in this regard, it is subject to the laws of the convention on the rights of the child or the laws of Islamic Fiqh.

What is accepted in Islamic Fiqh regarding the social phenomenon of child marriage, is to respect the child's jealousy and interests; Such as if the child's jealousy and interests are not respected and the child is a boy; Famous jurists agree on the right of termination, and if the child is a girl, most of the jurists have seen the best interests of the girl in the fact that the marriage continues and the girl does not have the right to terminate. Of course, filial piety is also an issue that must be observed, and if Islamic Fiqh accepts the child marriage, it is under the conditions in which the child's condition must be respected; It is accepted that the guardian of the child is also a fiduciary (but not only a fiduciary, but also a fiduciary) and the child's interest is determined by the guardian, and the relevant laws of our country also follow Islamic Fiqh.

Methods

Based on the data collection method, nature, and research methodology, this research is qualitative, library, and analytical-descriptive.

Findings

Although there is no clear and explicit verse in the holy Qur'an regarding the marriage of children and child spouses, and in Fiqh books, several traditions have been stated about marriage with minors, but it must be acknowledged that the rules of marriage are

based on Community custom, and it can change due to changes in cultural and social conditions.

Conclusion

with the help of ayatollah Nasser Makarem Shirazi's fatwa in response to the referendum of the member of the cultural commission of the Islamic council, in order to support the rights of minor girls and to reduce the high rate of female child marriage in Iran, it is proposed that, considering the current conditions and the theory of expediency, and relying on the principle of dynamic ijtihad, an ijtihad review be conducted regarding the definition of the age of marriage in Islamic Fiqh and that the age of marriage be interpreted in a way that, while preserving religious principles, prevents harm to children.

Ethical considerations: The main goal of this research is to improve people's health while respecting their dignity and rights. The method of this research does not conflict with the social, cultural and religious values of society. The negative and positive results of this research have been published honestly, accurately and completely.

Following the principles of research ethics: In this research, all points of research ethics, including trustworthiness, accuracy in citation, observance of moral values, ... have been taken into consideration by the researchers.

Financial sponsor: All financial resources and the cost of research and publication of the article are entirely the responsibility of the authors, and no financial support has been received.

Contribution of authors: The present article is taken from a doctoral thesis, and the first author is a doctoral student of Fiqh and basics of Islamic law and the other authors are members of the department of Fiqh and basics of Islamic law, Islamic Azad university, Najafabad branch.

Conflict of interest: This article is taken from the doctoral thesis of the first author in the field of Fiqh and basics of Islamic law at the Islamic Azad University, Najafabad branch, and does not conflict with personal or organizational interests.

مقاله پژوهشی

پدیده اجتماعی کودک‌همسری زنان از منظر فقه و حقوق موضوعه

نجمه دهقان منشادی^۱، مسعود راعی^۲، احمد رضا توکلی^۳

۱. دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد، نجف آباد، ایران. و مربی گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی،

دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۲. استاد، دانشکده حقوق و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد، نجف آباد، ایران

۳. استادیار، دانشکده حقوق و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد، نجف آباد، ایران

چکیده

مقدمه: کودک‌همسری زنان یک پدیده اجتماعی و نوعی ازدواج است که در آن دست‌کم، یکی از طرفین آن کودک است. از پدیده اجتماعی کودک‌همسری زنان، تعریف یکسانی در فقه اسلامی و حقوق موضوعه بیان نشده است. کنوانسیون حقوق کودک، مبنای پایان دوره کودکی و شروع دوره بزرگسالی برای دختر و پسر را هیجده سالگی قرار داده و جمهوری اسلامی ایران نیز این کنوانسیون را با شروطی مورد پذیرش قرار داده و تصویب کرده است.

آن چه در فقه اسلامی در مورد پدیده اجتماعی کودک‌همسری زنان مورد پذیرش قرار گرفته، رعایت غبطه و مصلحت کودک است؛ چنان چه اگر رعایت غبطه و مصلحت کودک نشده باشد و کودک، پسر باشد؛ مشهور فقها اجماع در حق فسخ دارند و اگر کودک، دختر باشد بیش‌تر فقها، مصلحت دختر را در این دیده اند که ازدواج همچنان برقرار باشد و دختر، حق فسخ ندارد. البته، افضاء در کودک‌همسری زنان نیز موضوعی است که باید رعایت شود و اگر فقه اسلامی، کودک‌همسری زنان را پذیرفته، آن را در شرایطی که در آن، وضعیت کودک باید رعایت شود؛ پذیرفته و ولی کودک به نگاه این که امین است، امانتدار نیز هست و تشخیص مصلحت کودک با ولی است و حقوق موضوعه کشور ما نیز از فقه اسلامی تبعیت می‌کند.

روش: بر اساس روش گردآوری داده‌ها، ماهیت و روش پژوهش، این پژوهش ماهیتاً کیفی، کتابخانه‌ای و تحلیلی - توصیفی است.

یافته‌ها: هرچند در قرآن کریم در ارتباط با ازدواج کودکان و کودک‌همسری زنان، هیچ آیه روشن و صریحی وجود ندارد و در کتب فقهی، روایات متعددی در باب ازدواج صغیره بیان شده است، ولی باید اذعان داشت که احکام نکاح بر عرف جامعه، مبتنی است و در اثر تغییر در شرایط فرهنگی و اجتماعی می‌تواند تغییر پیدا کند.

نتیجه‌گیری: با استعانت از فتوای آیت الله ناصر مکارم شیرازی در پاسخ به استفتاء عضو هیات رئیسه کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی، جهت حمایت از حقوق دختران نابالغ و بمنظور کاهش نرخ بالای کودک‌همسری زنان در ایران، پیشنهاد می‌شود با توجه به شرایط روز و نظریه مصلحت و با تکیه بر اصل اجتهاد پویا، بازنگری اجتهادی در خصوص تعریف سن ازدواج در فقه اسلامی انجام شود و سن ازدواج به گونه ای تفسیر شود که ضمن حفظ اصول دینی، از آسیب رساندن به کودکان جلوگیری کند.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۸

تاریخ داوری: ۱۴۰۴/۰۲/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۸

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI: 10.71801/JZVJ.2025.1193003

واژه‌های کلیدی:

کودک، کودک‌همسری، فقه، حقوق موضوعه

نویسنده مسئول: مسعود راعی

نشانی: گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران.

تلفن: 09131949578

پست الکترونیکی: masoudraei@yahoo.com

مقدمه

هرچند ازدواج مانند هر عقد یا قرارداد دیگری، برای این که میان دو طرف یعنی زن و شوهر واقع شود، نیازمند خواست و قبول هر دوی آنهاست و هر دوی آنها باید این موضوع را بپذیرند که قرار است زندگی مشترکی را با طرف مقابل آغاز کنند، ولی در ازدواج با کودکان یا کودک همسری، کودک به آن مرحله از بلوغ فکری و جسمی نرسیده است تا با اختیار خود به انتخاب همسر بپردازد و گاهی به دلایل گوناگون فرهنگی، اقتصادی و... بدون داشتن میل و اراده و از روی اکراه، به عقد فرد دیگری در می آید (۱).

بر اساس گزارش اتحادیه اروپا، پدیده اجتماعی کودک همسری زنان از مصادیق بارز ازدواج اجباری (۲)، نقض فاحش حقوق بشر (۳) و نمونه‌ای از خشونت جنسیتی است که در آن، دختران، قربانیان اصلی جامعه هستند (۴).

بر اساس آمار، نرخ کودک همسری زنان در ایران بالا است (۵) لذا جهت حمایت از دختران که قربانیان اصلی این پدیده اجتماعی هستند؛ در این پژوهش سعی شده است پس از بررسی مبانی نظری، با توجه به قواعد و قوانین فقهی و حقوقی، پیشنهاداتی جهت اصلاح ماده اصلاحی ۱۰۴۱ قانون مدنی مصوب ۱۳۸۱ ارایه شود.

بیان مساله

از پدیده اجتماعی کودک همسری زنان، تعریف یکسانی در فقه اسلامی و حقوق موضوعه بیان نشده است و هرچند کنوانسیون حقوق کودک، در ماده یک، مبنای پایان دوره کودکی و شروع دوره بزرگسالی برای دختر و پسر را هیجده سالگی قرار داده است (۶) و جمهوری اسلامی ایران نیز این کنوانسیون را با شروطی مورد پذیرش قرار داده و تصویب کرده است اما در اصل مشخص نیست که آیا نظام حقوقی ایران کاملاً در این خصوص تابع قوانین کنوانسیون حقوق کودک است و یا تابع قوانین فقه اسلامی؟

اگر بپذیریم نظام حقوقی ایران تابع قوانین فقه اسلامی است و در فقه اسلامی، نظر مشهور فقها در باب حکم تکلیفی و وضعی کودک همسری، در شرایطی اعم از عدم مفسدت و وجود مصلحت، جایز، نافذ و صحیح است (۷، ۸)؛ در صورت بروز اذیت، آزار و زیان زنان، نظام حقوقی ایران چگونه برخورد می‌کند؟ آیا در قبال این زیان از زنان حمایت کرده است؟ آیا برای مردان مجازاتی تعیین کرده است؟ آیا برای مصلحت یا مفسدت، معیار و شاخص خاصی تعریف کرده است؟

با توجه به مطالب بالا و گسترده بودن مبانی فقهی در خصوص پدیده اجتماعی کودک همسری زنان با توجه به

خلاءهای حقوقی موجود، در این پژوهش پدیده اجتماعی کودک همسری زنان از هر دو بعد فقهی و حقوقی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مفهوم شناسی کودک

کودک همسری یک پدیده اجتماعی است. از آنجا که کودک همسری، نوعی ازدواج است که در آن حداقل یکی از زوجین، کودک هستند لذا برای شناخت صحیح مفهوم پدیده اجتماعی کودک همسری زنان باید با مفهوم کودک آشنا شویم. در همین ابتدا باید گفت؛ تعریف واحدی از کودک که مورد توافق همه کشورها باشد، وجود ندارد و اگرچه بر اساس ماده یک کنوانسیون حقوق کودک (۱۹۸۹)، پایان دوره کودکی و شروع دوره بزرگسالی برای دختر و پسر هیجده سال است ولی در بند ۳ ماده ۳۸ این کنوانسیون آمده است سن منع به کارگیری کودکان در نیروهای مسلح، ۱۵ سال است (۹) و این نکته خود بیانگر آن است که این کنوانسیون، سن هیجده سالگی را صرفاً به عنوان یک معیار احتمالی در نظر گرفته است. در ایران قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، طبق قانون مدنی ۱۳۰۴، منظور از کودک، کسی است که دارای هیجده سال تمام نباشد مگر آن که بعد از ۱۵ سال تمام، رشد او در محکمه به اثبات برسد.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز با اصلاح ماده ۱۲۱۰ قانون مدنی و الصاق تبصره یک به این ماده در تاریخ ۱۳۶۱/۱۰/۸، تعریف کودک تغییر پیدا کرد و ۹ سال تمام قمری برای دختر و ۱۵ سال تمام قمری برای پسر، به عنوان پایان دوره کودکی در نظر گرفته شد.

البته، در ایران مغایرت های قانونی نیز در اعلام پایان سن کودکی وجود دارد به عنوان مثال؛ براساس بند الف ماده ۱۴ قانون استخدام کشوری ۱۳۴۵، برای ورود به خدمت رسمی، داشتن حداقل هیجده سال تمام ضروری و مطابق بند ۲ ماده ۲۹ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی ۱۳۶۳ و مطابق بند ۲ ماده ۳۶ قانون انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۶۴، حق رای دادن در انتخابات، ورود به سن ۱۶ سالگی است.

پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های زیادی در مورد پدیده اجتماعی کودک همسری زنان و ازدواج با کودکان صورت گرفته است. پژوهشگران در پژوهش‌های داخلی و خارجی از اصطلاحات متفاوت برای بیان آن استفاده می‌کنند. در پژوهش‌های داخلی

۱. Convention on the Rights of the Child

پژوهش‌های خارجی نیز برخی از پژوهشگران از اصطلاح marriage with children و wife child از اصطلاح child marriage استفاده می‌کنند. در جدول زیر به برخی از مهم‌ترین پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه پدیده اجتماعی کودک‌همسری زنان و ازدواج با کودکان اشاره می‌شود.

برخی از پژوهشگران، پدیده اجتماعی کودک‌همسری زنان را نوعی ازدواج اجباری یا تحمیلی می‌دانند، برخی دیگر آنرا ازدواج زودرس یا زودهنگام و برخی دیگر آن را ازدواج خدمتکارانه و نوکرانه و برخی دیگر آنرا بردگی خانگی و جنسی و استثمار درازمدت و برخی دیگر آنرا برده برداری مدرن، می‌دانند. در

جدول ۱. پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی

ردیف	عنوان	نویسنده و سال انتشار	نتایج پژوهش
۱	بنیان‌های اخلاقی جرم انگاری پدیده کودک‌همسری (۹)	زینب زاهد، غلامرضا محمد نسل و هما داوودی گرما رودی (۱۴۰۳)	کودک‌همسری یک موضوع مجرمانه در حقوق و نقض اصول اخلاقی است.
۲	تحلیل ازدواج کودکان در مذاهب اسلامی با تاکید بر ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی و اندیشه امام خمینی (۱۰)	راضیه فخارزاده، عباسعلی روحانی، زهره خانی و رامین پور سعید (۱۴۰۲)	بیش‌تر فقهای مذاهب اسلامی از جمله امام خمینی، ازدواج با کودکان را صحیح می‌دانند. در این راستا پیشنهاد می‌شود در ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی، تشخیص سن ازدواج به هیات کارشناسی معتمد قوه قضاییه واگذار شود.
۳	پدیدارشناسی کیفیت زندگی زناشویی کودک‌همسری با رویکرد کودک آزاری و راه‌های مقابله با آن (۱۱)	فاطمه صابری، ثمینه بهادری جهرمی و لیلا صابری (۱۴۰۲)	دلزدگی زناشویی، سرخوردگی، طلاق عاطفی، عدم رضایت از زندگی و انزوای اجتماعی از پیامدهای منفی کودک‌همسری است.
۴	تأثیر عوامل فرهنگی اجتماعی بر گرایش ازدواج زودهنگام دانش‌آموزان دختر متوسطه اول و دوم شهرستان بابل (۱۲)	سیده زهرا ساداتی (۱۴۰۲)	تحصیلات والدین، محل زندگی خانواده و تسهیل‌گیری در انتخاب همسر، مهم‌ترین عوامل اجتماعی-فرهنگی ازدواج زودهنگام دانش‌آموزان دختر متوسطه اول و دوم شهرستان بابل است.
۵	واکاوی تجارب ازدواج زودهنگام دانش‌آموزان مقطع متوسطه در شهر میمند (۱۳)	حلیمه عنایت و حکیمه زارع (۱۴۰۲)	کودک‌همسری در بافت سنتی و طایفه‌ای محل زندگی دختران و تحت شرایط مداخله‌گر بحران هویت در دوران نوجوانی، اتفاق می‌افتد.
۶	مطالعه و بررسی آماری آثار و تبعات ازدواج کودکان از منظر جرم‌شناسی اجتماعی (۱۴)	نسترن ارزانیان، مجتبی کنجوری، محمدجواد حیاتی و هادی الیاسی خطبه سرا (۱۴۰۱)	تاکنون اقداماتی گسترده در قوانین کشور و رویه‌های بین‌المللی جهت کاهش نرخ کودک‌همسری صورت گرفته، ولی هنوز نتیجه مطلوب، حاصل نشده است.
۷	مطالعه داده بنیاد ازدواج زودهنگام دختران شهرستان پل دختر (مورد مطالعه: روستای زیودار) (۱۵)	ولی بهرامی، مصطفی حقی کرم الله و علیرضا قربانی (۱۴۰۱)	کودک‌همسری بویژه در مناطق روستایی، آسیب‌ها، عوارض و پیامدهای مخلفی از جمله سلطه و خشونت‌پذیری، بهره‌کشی جنسی، بحران روحی و انگیزشی و بازدارندگی از تحصیل را به دنبال داشته است.
۸	مطالعه زمینه‌ها و پیامدهای کودک‌همسری در استان لرستان (۱۶)	مهری قنایی، معصومه مطلق و حسین آقا جانی مرسا (۱۴۰۱)	فضای آشفته خانواده، مشروعیت قانونی، سنت‌ها، هنجار پاکدامنی و ترک تحصیل از علل اصلی کودک‌همسری در استان لرستان است.
۹	مطالعه کیفی سلامت اجتماعی زنان کودک همسر (مطالعه موردی: شهر اهواز) (۱۷)	زهره نجفی اصل (۱۴۰۰)	یکی از مهم‌ترین پیامدهای ازدواج زودهنگام برای دختران، کودکی از دست رفته آنان است. کودک همسران در کنار تحمل خشونت خانگی، انزوای اجتماعی را نیز تجربه می‌کنند.
۱۰	علل زمینه ساز کودک‌همسری (مطالعه موردی زنان دادرای تجربه زیسته مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی شهر تبریز) (۱۸)	فتانه حاجیلو، توکل آقایی و فریده علی پور آبدار (۱۴۰۰)	بلوغ جنسی زودرس، مردسالاری، تعصبات مذهبی، موقعیت محل زندگی و زندگی با پدر و مادر ناتنی، مهم‌ترین عوامل زمینه ساز کودک‌همسری در شهر تبریز است.

ردیف	عنوان	نویسنده و سال انتشار	نتایج پژوهش
۱۱	تحلیل کودک همسری در پرتو انتقادات وارد بر آن: تلاشی برای ارائه پیشنهاد مطلوب (۱۹)	سعید سیاه بیدی کرمانشاهی، رسول بهرامپوری و محسن کوهستانی (۱۳۹۹)	کودک همسری یکی از دغدغه های فعالان اجتماعی است. لازم است برای نظارت بر عدم وقوع مقاربت در کودکی از نظر حقوقی تمهیداتی اندیشیده شود.
۱۲	کودک همسری از نظر قرآن (۲۰)	صدیقه شکوری راد (۱۳۹۹)	در قرآن نه تنها کودک همسری تجویز نشده بلکه اشاره ای بر آن نیز نرفته است.
۱۳	عوامل موثر بر ازدواج کودکان (۲۱)	فرزاد کریمی خنجری و محبوبه مینا (۱۳۹۹)	فرهنگ، به رسمیت شناخته شدن کودک همسری توسط قانون، وضعیت اقتصادی و فرهنگی، مردسالاری، ناامنی و جنگ، مهم ترین عوامل کودک همسری در جهان است.
۱۴	فهم مساله ازدواج در دوران کودکی از نگاه کودک-زنان ازدواج کرده خراسانی (۲۲)	افسانه کمالی، خدیجه سفیری و عهدیه اسدپور (۱۳۹۸)	زمینه های خانوادگی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، شرایط زیست محیطی و ویژگی های فردی، علل زمینه ساز کودک همسری است.
15	تاثیر ازدواج زودهنگام بر سلامت جنسی کودکان و سازوکارهای مقابله با آن (۲۳)	مریم جوادپور و محمدمهدی مقدادی (۱۳۹۶)	ارتقاء آگاهی، پیش بینی تکالیف و تعیین مجازات های مناسب، کودک همسری را محدود و امکان بروز آزار و بهره کشی و تضییع حقوق کودکان را کاهش می دهد.
۱۶	قانون ممنوعیت ازدواج کودکان (۲۴)	ماریما زمبو (۲۰۲۴)	والدین یا قیم شخصی که سرپرستی کودکی را بر عهده دارند نباید با ازدواج کودکان موافقت نمایند مگر در مواردی که قانون مشخص کرده است و اگر موافقت کنند مرتکب جرم شده اند و محکوم به حبس و جزای نقدی هستند
۱۷	مروری ملی بر داده ها و قانون ازدواج کودکان: گزارشی جامع از ازدواج کودکان در ایالت های آمریکا (۲۵)	مارسی واسک (۲۰۲۴)	هرچند ازدواج کودکان موضوعی بی ربط به کشور آمریکا است ولی باید تمهیداتی اندیشیده شود تا در قوانین ازدواج کودکان، تمامی استثنائات برداشته شود.
۱۸	درک تاثیرات ازدواج کودکان بر سلامت و رفاه دختران نوجوان و زنان جوان ساکن مناطق شهری در مصر (۲۶)	الناکیب و همکاران (۲۰۲۲)	هرچند در مصر ازدواج کودکان زیر ۱۸ سال ممنوع است ولی نظام حقوقی کنونی مصر از جرم انگاری مرتکبین ازدواج کودکان کوتاهی می کند و دختران زیر ۱۸ سال از طریق ازدواج های عرفی و مذهبی که در دولت ثبت نشده است، ازدواج می کنند. همچنین، ختنه اندام تناسلی زنان و شکاف سنی بین زوجین نیز از پیامدهای نامطلوب بهداشتی و اجتماعی ازدواج کودکان در مصر است.
۱۹	عوامل موثر بر ازدواج کودکان؛ چارچوبی مفهومی بر هدایت سیاست ها و برنامه ها (۲۷)	پساکي و همکاران (۲۰۲۱)	فقر و عوامل اقتصادی، کمبود فرصت و ترس از ناباروری و هنجارها و نگرش های اجتماعی از مهمترین عوامل موثر بر ازدواج کودکان است. با ترسیم چارچوب مفهومی می توان به متخصصان و سیاست گذاران در راستای اتخاذ مناسب ترین مداخلات و پیشگیری از ازدواج کودکان در محیط های گوناگون، کمک کرد.
۲۰	خدمتکاران کودک برده شده اتیوپی، در شب دنبال آرامش هستند (۲۸)	ویلیبرک (۲۰۲۰)	کودک همسری نوعی برده داری مدرن است و در اتیوپی نوعروسان در شب دنبال آرامش هستند.
۲۱	هنجارهای اجتماعی و جنسیتی و ازدواج کودکان: تاملی بر مسایل، شواهد و حوزه های پژوهش در این زمینه (۲۹)	گرین و استیفواتر (۲۰۱۹)	هرچند هنوز ادبیات بهداشت عمومی ازدواج کودکان با هنجارهای اجتماعی درگیر نیست ولی هنجارها، شکل دهنده تجارب زنان در زندگی زناشویی و زیربنای عوامل اجتماعی و رفتاری مانند دسترسی به پیشگیری از بارداری، کیفیت امکانات بهداشتی، سطح تحصیلات و ثروت هستند.
۲۲	بررسی ریشه های دینی مقاومت در برابر پایان دادن به	لیروکسی و پالم (۲۰۱۸)	ازدواج کودکان دارای پیشینه تاریخی است. در برخی از کشورها، مذهب عامل مقاومت در برابر پایان دادن به ازدواج کودکان است.

ردیف	عنوان	نویسنده و سال انتشار	نتایج پژوهش
	ازدواج کودکان (۳۰)		
۲۳	ازدواج کودکان و رفاه زنان (۳۱)	سوارز (۲۰۱۸)	ازدواج دختران نابالغ با مردان بالغ عواقب شوم شناخته شده ای را برای زنان در کشورهای در حال توسعه یافته به دنبال دارد. برای بهبود وضعیت، دولت های کشورهای در حال توسعه، سیاست های متعددی را با هدف افزایش سن ازدواج زنان اتخاذ کرده اند. مطالعات در جنوب آسیا نشان می دهد ازدواج کودکان یک عامل خطر قوی برای خشونت شریک صمیمی جنسی است و کاهش خشونت شریک صمیمی جنسی نیازمند مداخلاتی برای مبارزه با ازدواج کودکان و محافظت از زنان در برابر خشونت شریک صمیمی جنسی در ازدواج کودکان است.
۲۴	ازدواج کودکان و خشونت شریک جنسی: مطالعه تطبیقی (۳۲)	ریچل کیدمن (۲۰۱۷)	در حالی که در بسیاری از کشورها سن ۱۸ سالگی به طور قانونی پایان کودکی است، ولی در کشورهایی که به خردسالان اجازه ازدواج می دهند حداقل سن نادیده گرفته می شود و سن ازدواج در این کشورها با سن بلوغ تطابق ندارد..
۲۵	بسیاری از کشورها، ازدواج کودکان را مجاز می دانند (۳۳)	سندسترم و تودورو (۲۰۱۶)	در حالی که ۳ درصد از دختران پاکستان در سن زیر ۱۵ سال و ۲۱ درصد در سن زیر ۱۸ سال ازدواج کرده اند؛ لایحه محدودیت ازدواج کودکان به دلیل ضد اسلامی بودن توسط کمیته دائمی امور مذهبی و هماهنگی بین المللی مجلس ملی رد شد.
۲۶	ناکامی پاکستان در غیر قانونی کردن ازدواج کودکان غنی (۲۰۱۶) اعتراضات را برانگیخت (۳۴)		

بین المللی و پژوهش های پیشین است.

پدیده اجتماعی کودک همسری زنان در اسلام

شواهد دلالت بر آن دارد که پدیده اجتماعی کودک همسری زنان هم در دوران قبل از اسلام و هم در دوران بعد از اسلام وجود داشته است. باید گفت که موضوع نکاح، قبل از اسلام در دوازده حالت^۱، مطرح بوده که برخی از آنها بعد از اسلام حرام و برخی دیگر مانند نکاح بعله، تحت شرایطی مورد تایید قرار گرفته است (۳۵).

در نکاح بعله که بیشترین شباهت را با نکاح امروزی دارد، هرچند مردان می توانند چند همسری یا تک همسری را برگزینند، ولی در آن، سن زوجین اهمیت نداشته و اصل نکاح افراد غیر بالغ نیز ممنوع نبود (۳۶).

در مورد وضعیت کودک همسری زنان در اسلام می توان گفت درست است که در کتب فقهی، روایات متعددی در باب ازدواج با صغیره و کودک همسری وجود دارد، ولی در اسلام، احکام نکاح بر عرف حاکم بر جامعه مبتنی است (۳۷) و چه بسا در مواردی برخی از انواع نکاح مانند نکاح با کنیز در ابتدای پیدایش اسلام مورد تایید و پس از اسلام بر اثر تغییر در شرایط فرهنگی و اجتماعی عملاً از زندگی مسلمانان حذف شد (۱۹).

۱. نکاح با کنیز، نکاح بعله، ضیمن، متعه، شغار، جمع بین الاختین، استبضاع، مضامده، بدل، مخادنه، رهط و صاحب رایه

نوآوری پژوهش

همان گونه که در جدول ۱ مشاهده می شود تاکنون بیش تر پژوهش های صورت گرفته در باب کودک همسری زنان، مربوط به ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اخلاقی، روانشناسی، علوم تربیتی، پزشکی و دینی است و کم تر پژوهشی از بعد حقوقی به این موضوع پرداخته است. در این پژوهش پدیده کودک همسری زنان از هر دو بعد فقهی و حقوقی به صورت توأمان، مورد بررسی قرار می گیرد.

روش پژوهش

از آن جا که در این پژوهش به بررسی و نقد پدیده اجتماعی کودک همسری زنان، شرایط و روابط موجود، عقاید متداول، فرایندهای جاری، آثار مشهور، روند در حال گسترش و پیش بینی مسائل نوپیدا با توجه به وضعیت موجود، می پردازیم و نگاه محقق نیز معطوف به زمان حال و گذشته است؛ لذا، پژوهش حاضر بر اساس هدف، روش گردآوری داده ها و ماهیت، پژوهشی است کیفی، کتابخانه ای و تحلیلی- توصیفی. در این پژوهش با استفاده از داده ها، اسناد، نظریه ها و داده های موجود به تحلیل و تفسیر فقهی- حقوقی پدیده اجتماعی کودک همسری می پردازیم. همچنین، هدف، در این پژوهش تنها توصیف پدیده اجتماعی کودک همسری نیست بلکه تحلیل و نتیجه گیری بر اساس شواهد موجود و بهره گیری از داده های کتابخانه ای اعم از منابع فقهی، قوانین ایران، اسناد تاریخی و

پدیده اجتماعی کودک همسری زنان در جهان

کودک همسری، یکی از آزاردهنده‌ترین پدیده‌های اجتماعی است که برای آن، هیچ مرزی وجود ندارد. متأسفانه امروزه نرخ جهانی پدیده اجتماعی کودک همسری زنان بالا است و این در حالی است که قربانیان آن عمدتاً زن هستند.

براساس اعلام سازمان یونسف^۱، در سال ۲۰۱۷، در قرن هجدهم میلادی، ۲۱ درصد زنان جهان پیش از تولد، به ازدواج فرد دیگری درآمده بودند و بر اساس اعلام همین سازمان در سال ۲۰۲۰، هر سال حدود ۱۲ میلیون دختر زیر هیجده سال در جهان ازدواج می‌کنند که سی و هفت درصد از آنها آفریقایی هستند. بر اساس اعلام این سازمان، حدوداً ۲۵ میلیون دختر طی ده سال گذشته با کمک نهادهای مدنی بین‌المللی و محلی از ازدواج زود هنگام نجات یافته‌اند (۳۸).

براساس اعلام وب سایت آمارگیری استیستایا^۲، کشورهای آفریقایی و جنوب شرق آسیا در زمینه کودک همسری سردمدارند. در کشورهای نیجر، جمهوری آفریقای مرکزی، چاد، بنگلادش، بورکینافاسو، مالی، سودان جنوبی، گینه، موزامبیک، سومالی، مالاوی، ماداگاسکار، هند، بنگلادش، سیرالئون و زامبیا، آمار بیش‌ترین ازدواج‌های زیر هیجده سال، ثبت شده است.

در نیجر ۷۶ درصد و در جمهوری آفریقای مرکزی ۶۸ چاد ۶۷، بنگلادش ۵۹، بورکینافاسو ۵۲، مالی ۵۲، سودان جنوبی ۵۲ و گینه ۵۱ درصد، یعنی بیش از نیمی از دختران، قبل از هیجده سالگی ازدواج کرده‌اند و این در حالی است که در موزامبیک ۴۸ درصد و در سومالی ۴۵ درصد گزارش شده است. در آسیا، هند با بیش از ۱۵ میلیون و بنگلادش با بیش از ۴ میلیون عروس کودک، جلودارند و در کانادا و انگلستان با وجود وضع قوانین گوناگون، هنوز شاهد ازدواج با کودکان هستیم (۳۹). بر اساس مطالعه‌ای که ژانویه ۲۰۲۱ توسط محققان دانشگاه مک گیل^۳، صورت گرفت بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸ بیش از ۳۶۰۰ گواهی ازدواج کودکان زیر هیجده سال در کانادا صادر شده است.

شواهد نشان می‌دهد که پدیده اجتماعی کودک همسری زنان اختصاص به کشورهای توسعه نیافته ندارد و هر چند در چند ایالت از کشور آمریکا به افراد، اجازه ازدواج قبل از هیجده سالگی داده شده است، ولی در این کشور عملاً ازدواج‌های زیر سن بلوغ گزارش نمی‌شود (۴۰).

اکنون بیش از ۱۹۰ کشور در سراسر جهان هدف‌های تعیین شده توسعه پایدار سازمان ملل را پذیرفته‌اند و متعهد

شده‌اند تا سال ۲۰۳۰ به ازدواج کودکان پایان دهند. در حال حاضر ۱۱۷ کشور در جهان به کودکان، اجازه ازدواج می‌دهند. نتایج مطالعات موسسه مطالعات پو^۴ در سال ۲۰۱۶ نشان می‌دهد در ۱۹۲ کشور از جهان، قوانینی مبنی بر محدود کردن سن ازدواج وجود دارد و تنها در کشورهای گینه، گامبیا، عربستان سعودی، سومالی، سودان جنوبی و یمن هیچ محدودیتی در زمینه سن ازدواج وجود ندارد. نتایج مطالعات این موسسه نشان می‌دهد، سن ازدواج در ۱۱۷ کشور کمتر از هیجده سال است و در بیش از ۶۰ درصد کشورهای جهان از جمله ایران به کودکان زیر هیجده سال در شرایط خاص مانند اجازه پدر و مادر، اجازه دادگاه و ... اجازه ازدواج داده می‌شود.

آزاد بودن ازدواج افراد زیر هیجده سال در ۱۱۷ کشور دنیا با قوانین گوناگون باعث شده تا اکنون بیش از ۶۵۰ میلیون کودک ازدواج کرده در دنیا وجود داشته باشند، که جمعیتی زیادی از آن‌ها را دختران تشکیل می‌دهند به طوری که از هر ۵ زن و ۳۰ مرد ازدواج کرده، یک نفر کودک (۴۱).

متأسفانه همه‌گیری کووید ۱۹ زندگی دختران جوان را در سراسر جهان به طور قابل توجهی، تحت تأثیر قرار داد و با تعطیلی مدارس، برخی از دختران دیگر هرگز به کلاس درس باز نگشتند. امروزه پیش‌بینی‌ها حاکی از آن است که اگر ازدواج کودکان توسط دولت‌ها متوقف نشود، تا سال ۲۰۵۰ نزدیک به ۱ میلیارد و ۲۰۰ میلیون دختر و پسر ازدواج کرده در سن زیر هیجده سال خواهیم داشت (۴۲).

پدیده اجتماعی کودک همسری زنان در ایران

متأسفانه آمار، دروغ نمی گوید و بر اساس آمار سال ۱۳۸۹ ایران، ۳۷۰۰۰ کودک ده تا هیجده ساله، طلاق گرفته یا بیوه بوده‌اند. در سال ۱۳۹۴، ۳۷۱۳۷ ازدواج رسمی کودکان زیر ۱۵ سال یعنی ۵/۵ درصد کل ازدواج در آن سال، به ثبت رسیده است (۴۳). آمارهای موجود، نشان‌دهنده روند افزایشی پدیده اجتماعی کودک همسری زنان در ایران است (۵).

به گزارش اقتصاد نیوز به نقل از ایسنا^۴، آمار منتشر شده از سوی مرکز آمار ایران، خبر از ازدواج ۹۷۵۳ دختر ده تا ۱۴ ساله در بهار ۱۴۰۰ می‌دهد که این تعداد، بالاترین آمار فصلی ازدواج دختران ده تا ۱۴ ساله با حدود ۳۲ درصد رشد در قیاس با آمار مشابه خود در بهار سال گذشته است. مطابق با همین آمار، در بهار ۱۴۰۰، ۴۵ هزار و ۵۲۲ دختر و ۶۵۷۳ پسر ۱۵ تا ۱۹ ساله ازدواج کرده‌اند و این در حالی است که آمار یاد شده تنها مربوط به ازدواج‌های رسمی ثبت شده در اداره ثبت احوال کشور است.

1. UNICEF

2. statista

3. University McGill

4. Institute Sciences Po

5. ISNA

۱۹ ساله بیشترین میزان تولد کودکان دارای مادران کم سن را به خود اختصاص داده است (پیوست ۴).

بخش دیگر آمار منتشر شده از سوی مرکز آمار ایران نیز خبر از طلاق ۱۷۲ دختر بچه ده تا ۱۴ ساله، ۳۰۴۴ دختر و ۱۴۷ پسر ۱۵ تا ۱۹ ساله و ظهور پدیده کودک مطلقه را می‌دهد که این آمار در قیاس با بهار ۹۹ و در همین بازه سنی برای دختران افزایش و برای پسران کاهش یافته است (پیوست ۵) (۴۴).

براساس گزارش مرکز آمار ایران، در فاصله بهار تا پاییز ۱۴۰۱ بیش از ۲۰۰۰۰ مورد ازدواج دختران کم‌تر از ۱۵ سال و ۱۰۸۵ مورد ولادت توسط مادران کم‌تر از ۱۵ سال داشته‌ایم و اگرچه این روند از سال ۱۳۹۶ شکل نزولی پیدا کرده بود، ولی از سال ۱۳۹۸ به همان روال قبلی خود بازگشته و صعودی شده است (۴۵).

برخی از صاحب نظران در ایران معتقدند هرچند در برخی موارد کودک‌همسری به طور غیر قانونی رخ داده و ثبت نمی‌شود، ولی اعطای وام ازدواج می‌تواند از جمله عوامل تسهیل کننده آن باشد. آنها معتقدند اعطای وام ازدواج، منجر به ایجاد انحرافات نظیر؛ ازدواج و طلاق‌های صوری برای دریافت وام می‌شود.

آمارهای موجود نشان می‌دهد که علی‌رغم همه هشدارها نسبت به عوارض اجتماعی و سلامت کودک‌همسری، نه تنها هنوز این نوع ازدواج‌ها در کشور رخ می‌دهد بلکه آمار این نوع ازدواج‌ها نیز بالا است و عدم توجه مسئولین امر، به کودک‌همسری، صرفاً به ازدواج با کودکان ختم نمی‌شود و مطابق با آمار، این پدیده بسط یافته و در قالب کودک مادر، کودک پدر و کودک مطلقه نیز در حال جلوه‌گری می‌باشد (۴۶).

پدیده اجتماعی کودک‌همسری زنان در قانون

از دیر باز، قانونگذار در ایران با توجه به وضعیت جامعه درصدد محدود کردن امکان ازدواج کودکان بوده است و هرچند ازدواج با کودکان و کودک‌همسری در ایران، محدود به قانون مدنی و قانون حمایت از حقوق خانواده است، ولی این قوانین نیز دست‌خوش تغییرات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی زمان خود بوده است (۲۰).

در ایران در ابتدا قبل از انقلاب اسلامی، قانونگذار به تبعیت از قوانین بین‌المللی، در صدد افزایش سن ازدواج کودکان بوده، ولی با پیروزی انقلاب اسلامی و اصلاح قوانین مدنی، بر اساس نظر فقها، سن ازدواج به دلیل مغایر بودن با سن نکاح فقهی، کاهش یافته است (۴۷) و در حالی که در ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی ۱۳۱۳، به پیروی از قانون مدنی کشور فرانسه، بر ممنوعیت ازدواج دختران قبل از ۱۵ سالگی و پسران قبل از

در ایران در آمار فصلی ازدواج پسران و دختران ۱۵ تا ۱۹ ساله به نوعی رکورد در بهار ۱۴۰۰ رسیدیم و تعداد ازدواج‌های به ثبت رسیده دختران و پسران ۱۵ تا ۱۹ ساله در قیاس با آمارهای مشابه فصلی طی دو سال گذشته، بالاترین تعداد است (پیوست ۱).

براساس آمار منتشر شده در بهار ۱۴۰۰، ۲۹۳ کودک از مادران و یک کودک از پدر کم‌تر از ۱۵ سال و ۱۵۳۵۵ کودک از مادران و ۶۷۴ کودک از پدران ۱۵ تا ۱۹ ساله متولد شده است (پیوست ۲) و طی آمار منتشر شده توسط سازمان ثبت احوال کشور طی شش ماهه نخست ۱۴۰۰، ۷۴۷ ولادت برای مادرانی که زمان ثبت تولد فرزند خود، ده تا ۱۴ سال سن داشته اند، به ثبت رسیده که از این تعداد ۲ ولادت به مادران ده ساله، ۷ ولادت به مادران ۱۱ ساله، ۲۰ ولادت به مادران ۱۲ ساله، ۱۲۰ ولادت به مادران ۱۳ ساله و ۵۹۸ ولادت به مادران ۱۴ ساله معطوف شده است (پیوست ۳).

طی آمار منتشر شده در شش ماهه نخست ۱۴۰۰، به ترتیب شش استان سیستان و بلوچستان، خوزستان، خراسان رضوی، گلستان، کرمان و آذربایجان شرقی، استان‌هایی هستند که در آنها بیشترین ولادت کودکان از مادران ده تا ۱۴ ساله به ثبت رسیده است. طی شش ماهه نخست سال ۱۴۰۰، استان سیستان و بلوچستان با ثبت ۲ ولادت از مادران ده ساله، ۲ ولادت از مادران ۱۱ ساله، ۹ ولادت از مادران ۱۲ ساله، ۳۷ ولادت از مادران ۱۳ ساله و ۱۸۲ ولادت از مادران ۱۴ ساله و در مجموع ۲۳۲ ولادت از مادران ده تا ۱۴ ساله، نخستین استانی است که در آن، بیشترین ولادت‌ها از مادران ده تا ۱۴ ساله است (پیوست ۳).

آمار ارایه شده درباره تعداد ولادت‌های ثبت شده از مادران زیر ۱۵ سال طی شش ماهه نخست ۱۴۰۰، بیانگر این است که در تمام استان‌های کشور به جز سیستان و بلوچستان، خوزستان، خراسان رضوی، گلستان، کرمان، آذربایجان شرقی و غربی، هرمزگان، مازندران، اصفهان، همدان و سمنان، سن مادران در زمان تولد کودک در بازه زمانی ۱۳ و ۱۴ سال بوده است (پیوست ۳).

براساس آمار منتشر شده از سوی سازمان ثبت احوال کشور، شمار موالید از ششم فروردین تا ۲۸ آبان ۱۴۰۰ (بر حسب سن مادر در زمان تولد)، ۹۶۹ کودک از مادران ده تا ۱۴ ساله و ۴۴۸۹۶ کودک از مادران ۱۵ تا ۱۹ ساله بوده است و به گفته سازمان ثبت احوال کشور این ارقام، آمارهای اولیه هستند که ممکن است در بازبینی‌های آتی تغییر کنند. در همین راستا، در بازه زمانی ذکر شده، استان سیستان و بلوچستان با تولد ۲۹۰ کودک از مادران ده تا ۱۴ ساله و ۶۸۷۸ کودک از مادران ۱۵ تا

هیجده سالگی تمام، تاکید شده است؛ در ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی ۱۳۶۱، به بلوغ به عنوان شرط نکاح، نگریسته شده و سن بلوغ طبق تبصره یک الحاقی ماده ۱۲۱۰ قانون مدنی ۱۳۷۰، در دختر ۹ سال و در پسر ۱۵ سال تمام قمری، تعریف شده است و هر چند در ماده ۲۳ قانون حمایت از خانواده مصوب ۱۳۵۳، بر ممنوعیت ازدواج دختران، قبل از هیجده سالگی و پسران قبل از ۲۰ سالگی تمام، تاکید شده است ولی در حال حاضر طبق ماده اصلاحی ۱۰۴۱ قانون مدنی ۱۳۸۱، ازدواج دختران قبل از ۱۳ سال و پسران پیش از ۱۵ سال تمام شمسی منوط به اذن ولی است و از آنجا که پدیده اجتماعی کودک همسری زنان در ایران، با انتقادات شدیدی رو به رو بوده است؛ برخی از نمایندگان مجلس در مهر ماه ۱۳۹۷، طرح اصلاح ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی را مطرح کرده اند که در رابطه با آن باید گفت؛ درست است که این طرح دارای ایرادات متعددی از قبیل عدم توجه به شرایط خاص معلولان و تضییع حقوق انسانی این افراد می باشد (۴۸)، ولی با نگاهی منصفانه باید گفت: طرح پیشنهادی مزبور، گامی به جلو در راستای کاهش نرخ کودک همسری در ایران است.

پدیده اجتماعی کودک همسری زنان در قرآن و روایات

برخی از فقها با اشاره به آیات ۴ سوره مبارکه طلاق^۱ و ۳۲ سوره مبارکه نور^۲ معتقدند؛ آیات مزبور اشاره به ازدواج کودکان دارد که در این رابطه باید گفت: هرچند در آیه ۴ سوره مبارکه طلاق، حکم زانی که حاض نشده اند بیان شده و برخی از مفسران مانند وهبه الزحیلی با استناد به این آیه، معتقد به صحت چنین ازدواجی هستند و بیان می کنند که منظور از زانی که خون حیض ندیده اند، دختران صغیره می باشد ولی علامه طبرسی (مجمع البیان، ج ۹-۱۰: ص ۴۶۱) و (المیزان، ج ۹: ص ۳۱۶) در پاسخ به این مطلب گفته اند؛ منظور از زانی که خون حیض ندیده اند، دختران صغیره نمی باشد بلکه

۱. وَاللّٰی یَسِّنَ مِنَ الْمَحِضِ مِنْ نِّسَائِكُمْ اِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ اَشْهُرٍ وَاللّٰی لَمْ یَحِضْنَ وَاُولٰٓئِكَ اَلْحَمَالُ اَجَلُهُنَّ اَنْ یَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ یَتَّقِ اللّٰهَ یَجْعَلْ لَهٗ مِنْ اَمْرِهُ یُسْرًا. و آن زنان شما که از خون دیدن [ماهان] نومیدند اگر شک دارید [که خون می بینند یا نه] عده آنان سه ماه است و [دخترانی] که [هنوز] خون ندیده اند [نیز عده شان سه ماه است] و زنان آبستن مدتشان این است که وضع حمل کنند و هر کس از خدا پروا دارد [خدا] برای او در کارش تسهیلی فراهم سازد (ترجمه فولادوند).

۲. وَانْكِحُوا اَلْاَیَامَیْ مِنْكُمْ وَالصّٰلِحِیْنَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَائِكُمْ اِنْ یَكُونُوا فُقَرَاءَ یُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِیْمٌ. مردان و زنان بی همسر خود را همسر دهید همچنین غلامان و کنیزان صالح و درستکاران را؛ اگر فقیر و تنگدست باشند، خداوند از فضل خود آنان را بی نیاز می سازد؛ خداوند گشایش دهنده و آگاه است (ترجمه مکارم شیرازی).

زانی می باشد که در سن حیض به سر می برند و به دلایلی مانند بیماری، شیردهی، نداشتن تخمدان و رحم و....، حیض نمی بینند (۴۹). هم چنین، هرچند برخی از فقها در وجه استدلال آیه ۳۲ سوره مبارکه نور گفته اند "ایم"، کسی است که همسر ندارد، خواه خردسال باشد یا بزرگسال (۵۰)، ولی در پاسخ به گفته آنها نیز باید گفت: این آیه، صراحتاً به کودک اشاره نداشته و ازدواج دختران نابالغ از منظر قرآن، پذیرفته شده نیست.

که هدف از ازدواج را بقای نسل، ارضای غریزه جنسی، دستیابی به آرامش روحی، پرکردن خلأهای روحی و عاطفی، برقراری انس، محبت و رابطه ی مودت آمیز بین زوجین معرفی می کند؛

هم چنین، می توان برای مخالفت قرآن با ازدواج کودکان به برخی دیگر از آیات از جمله آیات ۵۴ و ۷۴ سوره مبارکه فرقان، ۲۱ روم، ۵ اعراف، ۵ و ۶ مومنون، ۳۲ اسراء، ۷۲ نحل و ۲۳۳ بقره، که هدف از ازدواج را بقای نسل، ارضای

۳. وَهُوَ الَّذِی خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا. و اوست کسی که از آب بشری آفرید و او را [دارای خویشاوندی] نسبی و

دامادی قرار داد و پروردگار تو همواره تواناست (ترجمه فولادوند)

۴. وَالَّذِیْنَ یَقُولُوْنَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّیَّۃً تَتَذَكَّرُۃً اَعْیُنٍ ۙ وَاٰجَ عَلٰۤی لِّلْمُتَّقِیْنَ اِمَامًا. و آنان هستند که گویند: پروردگارا، ما را زنان و فرزندان رحمت فرما که مایه چشم روشنی ما باشند، و ما را (سر خیل پاکان و) پیشوای اهل تقوا قرار ده (ترجمه الهی قمشه ای)

۵. وَ مِنْ اٰیٰتِهٖ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوْا اِلَیْهَا وَجَعَلَ بَیْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یَتَفَكَّرُوْنَ. و از نشانه های او اینکه از [نوع] خودتان همسرانی برای شما آفرید تا بدانها آرام گیرد و میانتان دوستی و رحمت نهاد آری در این [نعمت] برای مردمی که می اندیشند قطعاً نشانه هایی است (ترجمه فولادوند).

۶. هُوَ الَّذِی خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِمَسْكَنٍ اِلَیْهَا فَلَمَّا تَشَآوَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِیًّا فَمَرَّتْ بِهٖ فَلَمَّا اَنْقَلَتْ دَعَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَیْنْ اَتَيْنَا صَالِحًا لَّنَكُوْنَنَّ مِنَ الشّٰكِرِیْنَ. اوست آن کس که شما را از نفس واحدی آفرید و جفت وی را از آن پدید آورد تا بدان آرام گیرد پس چون [آدم] با او [حوّا] در آمیخت باردار شد باری سبک و [چندی] با آن [بار سبک] گذرانید و چون سنگین بار شد خدا پروردگار خود را خواندند که اگر به ما [فرزندی] شایسته عطا کنی قطعاً از سپاسگزاران خواهیم بود (ترجمه فولادوند).

۷. وَالَّذِیْنَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُوْنَ. و کسانی که پاکدامندند. اِلَّا عَلٰی اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَیْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَیْرُ مُلَوِّمِیْنَ. مگر در مورد همسرانشان یا کنیزانی که به دست آورده اند که در این صورت بر آنان نکوهشی نیست (ترجمه فولادوند).

۸. وَلَا تَقْرَبُوا الزَّانَةَ اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً وَّسَاءَ سَبِیْلًا. و به زنا نزدیک مشوید چرا که آن همواره زشت و بد راهی است (ترجمه فولادوند).

۹. وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ بَیْنَكُمْ بَیِّنًا وَحَفْدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّیِّبٰتِ اَفَبِالْبَاطِلِ یُؤْمِنُوْنَ وَبِعَمَتِ اللّٰهِ هُمْ یَكْفُرُوْنَ. و خدا از جنس خودتان برای شما جفتهایی آفرید و از آن جفتهها پسران و دختران و دامادان و نوادگان بر شما خلق فرمود، و از نعمتهای پاکیزه لذت روزی داد؛ آیا مردم باز به باطل می گروند و به نعمت خدا کافر می شوند؟ (ترجمه فولادوند).

غریزه جنسی، دستیابی به آرامش روحی، پرکردن خلاءهای روحی و عاطفی، برقراری انس، محبت و رابطه‌ی مودت آمیز بین زوجین معرفی می‌کند؛ استناد کرد. در این آیات مفهوم و شرایطی برای ازدواج مطرح می‌شود که در ازدواج کودکان قابل حصول نیستند (۵۱).

در کل باید گفت هرچند مفسران معتقدند؛ در قرآن کریم، صراحتاً آیه روشنی دال بر کودک‌همسری وجود ندارد، ولی فقها، روایات متعددی را در باب صحت چنین ازدواجی ارایه می‌کنند (۵۲) به گونه‌ای که در برخی کتاب‌های فقهی، باب مستقلی به موضوع کودک‌همسری و مسایل آن، اختصاص یافته است (۱۹).

پدیده اجتماعی کودک‌همسری زنان در فقه

پدیده اجتماعی کودک‌همسری زنان در فقه اسلامی از ابتدا مورد توجه فقها بوده و بیش‌تر فقها به جواز این نوع نکاح، نظر داده‌اند.

مشهور فقهای شیعه امامیه معتقدند؛ سن مسئولیت و تکلیف، سن بلوغ است که در دختر ۹ سال و در پسر ۱۵ سال است (۵۳، ۵۴، ۵۵) و ولی قهری می‌تواند به شرط عدم مفسدت یا وجود مصلحت، کودک را تزویج کند و لازم نیست که در ازدواج، مصلحت و نفعی خاص برای کودک وجود داشته باشد (۷) و تشخیص عدم مفسدت یا وجود مصلحت، بر عهده ولی قهری است و خواسته ولی قهری، خیر و مصلحت کودک است و تشخیص او کافی است و حکومت در این باره ولایتی ندارد (۸) و اگر ولی قهری مصلحت کودک را مد نظر قرار ندهد، عقد نافذ نیست و کودک حق دارد بعد از بلوغ و رشد، آن را رد یا تنقید کند (۷) و عقد از اساس، باطل است (۵۵) و نکاح صغیره توسط ولی قهری، صحیح و پدر و جد پدری اختیار تزویج دختر صغیره را دارند (۵۶).

امام خمینی و بیش‌تر فقهای شیعه معتقدند؛ نزدیکی با کودک قبل از ۹ سالگی مطلقاً غیر مجاز و حرام است و اگر شوهر افضا کرد، یعنی راه ادرار و کانال رحمی یا راه ادرار و مقعد را یکی کرد؛ باید نفقه زن را تا پایان حیات او بپردازد و اگر افضا نکرد به جز گناه چیزی بر او نیست. امام خمینی و بیش‌تر فقهای شیعه معتقدند؛ نزدیکی با کودک، قبل از ۹ سالگی، مطلقاً غیر مجاز و حرام و اگر شوهر افضا کرد یعنی راه ادرار و کانال

رحمی یا راه ادرار و مقعد را یکی کرد، او باید نفقه زن را تا زمان حیات وی بپردازد (۵۷، ۵۸) و اگر افضا نکرد به غیر از گناه بر او چیزی نیست (۷) و در این رابطه صاحب جواهر معتقد است؛ ازدواج با دختر نابالغ، یعنی دختر زیر ۹ سال و هرگونه بهره‌برداری و استمتاع جنسی از وی اعم از تقبیل یا بوسیدن، لمس کردن و... به غیر از دخول، جائز است (۵۸) و فاضل مقداد، از مفسرین قرآن و فقهای بزرگی که در رابطه با آیات الاحکام مطالبی را به رشته تحریر درآورده است، معتقد است؛ هرگونه استمتاع جنسی اعم از بوسیدن و در آغوش گرفتن و تفخیز (قرار دادن آلت تناسلی بین ران کودک)، جائز است و استفاده جنسی به نحو دخول، منوط به رسیدن دختر به سن ۹ سال و بلوغ است (۵۹).

از بین فقهای بزرگ معاصر، آیت الله فاضل لنکرانی معتقد است؛ مطابق ادله و اصول، ازدواج با دختر نابالغ، جائز و هرگونه استمتاع جنسی از ایشان به غیر از دخول صحیح است (۶۰).

آیت الله ناصر مکارم شیرازی نیز در پاسخ به استفتاء عضو هیات رئیسه کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی، درباره ازدواج دختران در سنین پایین (دختران زیر ۱۳ سال) بیان می‌کند؛ از نظر فتوا، اجازه این ازدواج را نداده و نمی‌دهم (۶۱). بیش‌تر فقهای شیعه بر این اعتقادند که افضا در کودک‌همسری یکی از موضوعات مهم فقهی است و باید رعایت شود و اگر فقه اسلامی، کودک‌همسری را پذیرفته، آن را تحت شرایطی که در آن، وضعیت کودک باید رعایت شود؛ پذیرفته و ولی کودک به نگاه این که امین است، امانتدار نیز هست و تشخیص مصلحت کودک با ولی قهری اوست.

در کل آن چه در فقه اسلامی در مورد پدیده اجتماعی کودک‌همسری زنان مورد پذیرش قرار گرفته، رعایت غبطه و مصلحت کودک است؛ چنان چه اگر رعایت غبطه و مصلحت کودک نشده باشد و کودک، پسر باشد؛ مشهور فقها اجماع در حق فسخ دارند و اگر کودک، دختر باشد بیش‌تر فقها، مصلحت دختر را در این دیده‌اند که ازدواج همچنان برقرار باشد و دختر، حق فسخ ندارد. همچنین، به نظر برخی از فقها، کودک‌همسری یک فرصت است نه تهدید و رعایت این فرصت برای کودک با توجه به شرایط آن رقم می‌خورد و کسی که بهتر از هر فردی می‌تواند مصلحت کودک را تشخیص دهد؛ ولی کودک با رویکرد امانت مداری است.

پدیده اجتماعی کودک‌همسری زنان در سنت

مسئله کودک‌همسری در سنت و سیره پیامبران، بویژه در مورد پیامبر اسلام، همواره یکی از موضوعات مهم و البته محل بحث در پژوهش‌های تاریخی، فقهی و اجتماعی بوده است. بیش‌ترین بحث‌ها پیرامون کودک‌همسری در اسلام، مربوط به

۱۰. نَسَأُكُمْ حَرْثُ لَكُمْ فَاتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِنَفْسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ مَلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ. "زنان شما کشتزار شمايند، پس (برای کشت فرزند صالح) بدانها نزدیک شوید هرگاه (مباشرت آنان) خواهید، و چیزی برای خود پیش فرستید و خدا ترس باشید و بدانید که محققاً نزد خدا خواهید رفت. و (ای رسول) اهل ایمان را بشارت ده" (ترجمه الهی قمشه ای).

ازدواج پیامبر با عایشه بنت ابی بکر است. در برخی منابع مشهور تاریخی اهل سنت از جمله صحیح بخاری^۱ و صحیح مسلم^۲ آمده است که عایشه گفت: پیامبر با من ازدواج کرد در حالی که شش ساله بودم و زندگی مشترک را آغاز کرد، زمانی که ۹ ساله بودم^۳.

در حالی که نظر فوق در طول تاریخ اسلام، توسط علمای اهل سنت، به طور گسترده پذیرفته شده است ولی برخی محققان اسلامی از جمله دکتر جواد علی^۴ و دکتر سلیمان بشیر^۵، سن واقعی عایشه در زمان ازدواج با پیامبر را بیش تر از ۹ سال دانسته اند. آنها منابع تاریخی دیگر را بررسی کرده اند و گفته اند در صحیح بخاری و صحیح مسلم، تناقضاتی وجود دارد و تحلیل ها بر اساس سن خواهر عایشه (اسماء بنت ابی بکر) و نامزدی عایشه با جبرین مطعم قبل از ازدواج با پیامبر و وقایع تاریخی دیگر مانند هجرت و جنگ بدر، نشان می دهند که احتمالاً سن عایشه هنگام ازدواج با پیامبر، ۱۶ تا ۱۹ سال بوده است^۶. آنها بیان کرده اند که اهل سنت، اصرار دارند برای عایشه فضایی را مطرح کنند و بدین گونه وی را از دیگر همسران رسول خدا برتر وانمود کنند و از جمله فضایی که برای عایشه مطرح کرده اند باکره بودن عایشه است، فارغ از این که اساساً باکره بودن، فضیلت بشمار نمی رود و نوعی مزیت است. آنها معتقدند؛ اهل سنت برای توجیه و تحکیم بیش تر باکره بودن عایشه، کمترین سن ازدواج را مطرح کرده اند تا این که دیگر امکان شبهه برای باکره بودن وی باقی نماند.

با توجه به مطالب بالا می توان فهمید در صدر اسلام، دختران صغیره بسیاری که هنوز حتی به سن بلوغ هم نرسیده

^۱ صحیح بخاری، کتاب النکاح، باب إنکاح الرجل ولده الصغار من الثیاب، حدیث شماره 5133. صحیح بخاری، کتاب النکاح، باب تزویج الصغار من الکبار، حدیث شماره ۲۸۹۴. صحیح بخاری، کتاب فضائل الصحابه، باب ذکر عائشه، حدیث شماره ۳۷۶۲.

^۲ صحیح مسلم، کتاب النکاح، باب تزویج الأب البکر الصغیره، حدیث شماره 1422.

^۳ عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: تَزَوَّجَنِي النَّبِيُّ وَأَنَا بِنْتُ سِتِّ سِنِينَ، وَبَنَى بِي وَأَنَا بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ.

^۴ جواد علی، المفصل فی تاریخ العرب قبل الاسلام.

^۵ سلیمان بشیر، سن حضرت عایشه (رض) هنگام ازدواج با پیامبر اکرم (ص).

^۶ اسماء بنت ابی بکر (خواهر عایشه) هنگام هجرت پیامبر به مدینه حدوداً ۲۷ ساله بود و گفته می شود او ۱۰ سال از عایشه بزرگ تر بود. (الاصبهانی، ابونعیم، معرفه الصحابه، ج ۳: ۳۲۵۳) (الطبرانی، سلیمان ابن احمد، المعجم الکبیر، ج ۲۴: ۷۷) (ابن عساکر، ابی القاسم، تاریخ مدینه دمشق، ج ۹: ۶۹) (البیهقی، احمد بن حسین، سنن البیهقی الکبری، ج ۶: ۲۰۴)

بودند، ازدواج می کردند. حتی اگر روایات صحیح بخاری و صحیح مسلم را صحیح بدانیم، باید گفت؛ از آن جا که احکام مربوط به نکاح در صدر اسلام ناظر به واقعیت های زمانه است و نه لزوماً الگوهای ابدی لذا بر اساس تحولات اجتماعی و جسمی دختران، در حال حاضر سن ازدواج دختران باید متناسب با بلوغ جسمی، فکری و روانی آنها باشد و توصیه نمی شود به صرف سن بلوغ شرعی، اقدام به ازدواج شود.

پدیده اجتماعی کودک همسری زنان در جامعه شناسی

از نظر جامعه شناسی، در گذشته کودک همسری رواج بیش تری داشته و مایه فخر خانواده ها و دخترها بوده است که زودتر شوهر کنند و حتی دختران اعیان و اشراف نیز در سنین کم ازدواج می کردند.

جامعه شناسان معتقدند؛ در نظام اجتماعی پیشامدرن و سنتی، نقش اصلی زنان، همسری و تولیدمثل و مادری بوده و مشارکت اجتماعی، تحصیل و اشتغال برای زنان اهمیتی نداشته و زن زاده می شود تا ازدواج کند و بچه به دنیا بیاورد اما در دوره جدید که به سمت مدرن شدن می رویم و بسیاری از ارکان جامعه سنتی فرو ریخته، دیگر ازدواج کودکان، واجد همان دلالت ها و معانی نظام سنتی و پیشامدرن نیست و بررسی ها و مطالعات گوناگون نشان می دهد در دوره کنونی تابلوی اصلی پدیده اجتماعی کودک همسری زنان یا ازدواج با کودکان، دختر بچه ای است که در شرایط فقر خانواده و محرومیت و انزوای فرهنگی و اجتماعی، به اجبار ازدواج کرده و به عبارتی دقیق تر، فروخته شده است و هرچند محدود خانواده های متمول و مذهبی برای پاسداشت ارزش های سنتی و مذهبی برای کودکان شان تصمیم می گیرند که در سن کم ازدواج کنند ولی چنین ازدواج هایی چون زیر سن مسئولیت قانونی است، در واقع، نقض حقوق کودک و چشم بستن بر تبعات آن است.

از نظر جامعه شناسی، بیش تر کودکانی که مجبور به ازدواج در سنین پایین می شوند، عمدتاً از مناطق محروم و حاشیه ای و از لایه های فرودست اجتماعی و اقتصادی هستند و قانونی بودن ازدواج در سن پایین یا مخالفت با افزایش حداقل سن ازدواج، در واقع، ستم به این کودکان است و ازدواج در سنین پایین که در شرایط محرومیت و ناآگاهی صورت می گیرد، باعث تداوم چرخه محرومیت و ناآگاهی در آنها می شود و تبعات کودک همسری و ازدواج در سن پایین از چند منظر قابل توجه است؛ نخست: نادیده گرفتن حقوق انسانی کودک و گرفتن حق تصمیم گیری از او برای زندگی اش دوم: بازماندن از تحصیل و از دست دادن فرصت بالقوه حق اشتغال سوم: افزایش خطر خشونت خانگی با

یافته‌های پژوهش

ازدواج مانند هر عقد یا قرارداد دیگری، برای این که میان دو طرف زن و شوهر واقع شود، نیازمند خواست و قبول هر دوی آنهاست.

کودک‌همسری یک پدیده اجتماعی و نوعی ازدواج است که در آن، حداقل یکی از زوجین، کودک است.

در کودک‌همسری، کودک به آن مرحله از بلوغ فکری و جسمی نرسیده است تا با اختیار خود به انتخاب همسر بپردازد و گاهی به دلایل گوناگون فرهنگی، اقتصادی و... بدون داشتن میل و اراده و از روی اکراه، به عقد فرد دیگری در می‌آید.

از پدیده اجتماعی کودک‌همسری، تعریف یکسانی در فقه اسلامی و حقوق موضوعه بیان نشده و منظور از آن در کشورهای گوناگون، متفاوت است.

کودک‌همسری یکی از آزرده‌ترین پدیده‌های اجتماعی هم در کشورهای توسعه نیافته و هم در کشورهای توسعه یافته است. کشورهای آفریقایی و جنوب شرق آسیا بیش‌ترین آمار کودک‌همسری را به خود اختصاص داده‌اند. در کشورهای نیجر، جمهوری آفریقای مرکزی، چاد، بنگلادش، بورکینافاسو، مالی، سودان جنوبی، گینه، موزامبیک، سومالی، مالاوی، ماداگاسکار، هند، بنگلادش، سیرالئون و زامبیا، بیش‌ترین ازدواج‌های زیر هیجده سال، به ثبت رسیده است.

پیش‌بینی‌ها حاکی از آن است که اگر ازدواج کودکان توسط دولت‌ها متوقف نشود، تا سال ۲۰۵۰ نزدیک به ۱ میلیارد و ۲۰۰ میلیون دختر و پسر ازدواج کرده در سن زیر هیجده سال خواهیم داشت.

در ایران، آمار کودک‌همسری زنان بالاست و عدم توجه مسئولین امر به این پدیده، صرفاً به ازدواج کودکان ختم نشده و بر اساس آمار این پدیده بسط یافته و در قالب کودک مادر، کودک پدر و کودک مطلقه در حال جلوه‌گری می‌باشد. بر اساس آمار، در ۱۳۸۹ در ایران، ۳۷۰۰۰ کودک ده تا هیجده ساله، طلاق گرفته یا بیوه بوده‌اند. طی آمار منتشر شده در شش ماهه نخست ۱۴۰۰، بیش‌ترین ولادت کودکان از مادران ده تا ۱۴ سال مربوط به استان‌های سیستان و بلوچستان، خوزستان، خراسان رضوی، گلستان، کرمان و آذربایجان شرقی است.

از نظر جامعه‌شناسی، در گذشته کودک‌همسری رواج بیش‌تری داشته و مایه فخر خانواده‌ها و دخترها بوده که زودتر شوهر کنند و حتی دختران اعیان و اشراف نیز در سنین کم ازدواج می‌کردند. از نظر جامعه‌شناسی، امروزه بیش‌تر کودکانی که مجبور به ازدواج در سنین پایین می‌شوند، عمدتاً از مناطق محروم و حاشیه‌ای و از لایه‌های فرودست اجتماعی و اقتصادی هستند.

همه اشکالش اعم از کلامی، روانی، فیزیکی و جنسی به ویژه در ازدواج با مردانی که اختلاف سنی زیادی با آنها دارند و در این نوع ازدواج با توجه به مناسبات نابرابر قدرت در خانواده، این همسران کوچک نه تنها از طرف شوهر بلکه از طرف اطرافیان هم تحت ستم و سرکوب قرار می‌گیرند (۶۲).

جامعه‌شناسان معتقدند؛ امروزه در بسیاری از جوامع، ازدواج کودکان نه تنها به طور گسترده پذیرفته شده بلکه حتی عادی نیز تلقی شده است زیرا این یک رسم است که برای نسل‌های زیادی انجام شده و یا در باورهای مذهبی آنها گنجانده شده است (۲۵).

پدیده اجتماعی کودک‌همسری زنان در پزشکی

از نظر پزشکی، ازدواج و بارداری در سنین پایین، سلامت جسمانی دختران را به خطر می‌اندازد و ریسک تجمع را به همراه دارد چون هم نخستین بارداری دختر است که خطرات خاص خود را دارد و هم این که در سن پایین، اتفاق افتاده است. از نظر پزشکی، بارداری در سن پایین، ریسک مضاعفی را بر مادر تحمیل می‌کند و مادر را با مسایلی چون زایمان زودرس، اجبار به سزارین، سقط جنین، مرده زایی، عفونت رحم بعد از زایمان و مرگ و میر، مواجه می‌سازد.

از نظر پزشکی اگر مادران در بارداری در سنین پایین، جان سالم به در ببرند به دلیل کامل نبودن رشد استخوانی و دستگاه تولید مثل، دچار تبعات دیگری مثل اکلامپسی، پرولاپس رحم، فیستول مامایی، عفونت سیستمیک، آندومتریوز، فاشییت، سپسیس و اختلال التهابی لگن می‌شوند.

وزن پایین و سوء تغذیه نوزادان از جمله مسائلی است که سلامت نوزادان مادران با سن پایین را تهدید می‌کند. گزارشات حاکی از آن است که مرگ و میر نوزادان تازه متولد شده یا زیر پنج سال در مادران کم‌سن، به ترتیب ۶۰ و ۲۸ درصد بیش‌تر از مرگ و میر نوزادان مادران بالای هیجده سال است زیرا بیش‌تر مادران کم‌سن، هنگام بارداری دچار سوء تغذیه می‌شوند و این در حالی است که آنها دسترسی مناسبی به خدمات اجتماعی و باروری را ندارند.

در کل پزشکان معتقدند؛ کودک‌همسری زنان افزون بر سلامت جسمانی، سلامت روانی دختران را نیز به خطر می‌اندازد زیرا دختران در این سن افزون بر استرس‌های نوجوانی، متحمل استرس‌های ازدواج و بارداری نیز می‌شوند. پزشکان معتقدند؛ شاخص سلامت روانی دختران کودک همسر، پایین است و این در حالی است که نرخ افسردگی، اضطراب، وسواس و افکار و اقدام به خودکشی در آنها بالا است (۶۳).

پدیده اجتماعی کودک همسری زنان هم در دوران قبل از اسلام و هم در دوران بعد از اسلام وجود داشته است.

کودک همسری زنان در فقه امامیه، بر پایه جواز تزویج صغیره توسط ولی در صورت رعایت مصلحت و عدم ضرر، مشروع دانسته شده است اما این مشروعیت به هیچ عنوان مطلق نیست و مقید به شروطی همچون بلوغ جسمی، آمادگی روانی و وجود عرف معتبر است.

به نظر مشهور فقها، کودک همسری از نظر حکم تکلیفی و وضعی تحت شرایطی اعم از عدم مفسدت و وجود مصلحت، جایز، نافذ و صحیح است.

روایات و سیره پیامبر اسلام (ص) که گاه به عنوان مستند جواز کودک همسری ذکر می‌شوند، نیازمند بررسی دقیق رجالی، تاریخی و بسترشناسی است و بسیاری از این احادیث، متعارض و فاقد سند معتبر و در بستر اجتماعی خاصی مطرح شده‌اند که با جامعه کنونی متفاوت است.

آن چه در فقه اسلامی در باب کودک همسری، مورد پذیرش قرار گرفته، رعایت غبطه و مصلحت کودک است؛ چنان چه اگر رعایت غبطه و مصلحت کودک نشده باشد و کودک، پسر باشد؛ مشهور فقها اجماع در حق فسخ دارند و اگر کودک، دختر باشد بیش‌تر فقها، مصلحت دختر را در این دیده‌اند که ازدواج همچنان برقرار باشد و دختر، حق فسخ ندارد.

افضاء در کودک همسری نیز موضوع مهمی است و اگر فقه اسلامی کودک همسری را پذیرفته، آن را تحت شرایطی که در آن، وضعیت کودک باید رعایت شود؛ پذیرفته و ولی کودک به نگاه این که امین است، امانتدار نیز هست و تشخیص مصلحت کودک با ولی است و حقوق موضوعه کشور ما نیز تابع فقه اسلامی است.

هرچند در قرآن کریم در ارتباط با ازدواج کودکان و کودک همسری، هیچ آیه روشن و صریحی وجود ندارد و در کتب فقهی، روایات متعددی در باب ازدواج با صغیره بیان شده است ولی باید اذعان داشت که احکام نکاح بر عرف حاکم بر جامعه، مبتنی است و در اثر تغییر در شرایط فرهنگی و اجتماعی می‌تواند تغییر پیدا کند و چه بسا در مواردی برخی از انواع نکاح مانند نکاح با کنیز در ابتدای پیدایش اسلام مورد تایید و بعد از اسلام بر اثر تغییر در شرایط فرهنگی و اجتماعی، عملاً از زندگی مسلمانان حذف شد.

عرف عقلایی که در فقه امامیه جایگاهی برجسته در تبیین مصادیق احکام دارد، در دوران معاصر تغییر یافته و بر پایه آن، ازدواج در سنین پایین با نهادهای تربیتی، تحصیلی، بهداشتی و اجتماعی کنونی ناسازگار است.

قواعد فقهی "لا ضرر"، "نفی حرج"، "حرمت اضرار"،

"قاعده مصلحت"، "قاعده سلطنت بر نفس" و "قاعده فقهی عرف"، همگی قابلیت استناد برای بازنگری در جواز کودک همسری را دارند و از منظر فقهی پویا، کودک همسری زنان، خلاف مصلحت و ناموجه است.

از دیر باز، قانونگذار در ایران با توجه به وضعیت جامعه درصد محدود کردن امکان ازدواج کودکان بوده است. در ایران در ابتدا قبل از انقلاب اسلامی، قانونگذار به تبعیت از قوانین بین المللی، در صدد افزایش سن ازدواج کودکان بوده، ولی با پیروزی انقلاب اسلامی و اصلاح قوانین مدنی، بر اساس نظر فقها، سن ازدواج به دلیل مغایر بودن با سن نکاح فقهی، کاهش یافته است.

از منظر حقوقی، هرچند قانون مدنی ایران سن ازدواج دختران را ۱۳ سال با شرایطی مجاز دانسته، اما این مقرر با اصول حقوق بشر، کرامت انسانی، اسناد بین‌المللی از جمله کنوانسیون حقوق کودک و سیاست‌های عدالت‌محور حقوق خانواده در تعارض است و با توجه به اهداف عالیه شریعت در حوزه نکاح همچون تأمین امنیت روانی، رشد متعادل، و حفظ کرامت انسانی، کودک همسری نه تنها به این اهداف کمک نمی‌کند بلکه آن‌ها را نقض می‌کند.

هرچند کنوانسیون حقوق کودک، مبنای پایان دوره کودکی و شروع دوره بزرگسالی برای دختر و پسر را ۱۸ سالگی قرار داده و جمهوری اسلامی ایران نیز این کنوانسیون را با شروطی پذیرفته و تصویب کرده است ولی مشخص نیست که آیا نظام حقوقی ایران کاملاً در این خصوص تابع قوانین کنوانسیون حقوق کودک است و یا تابع قوانین فقه اسلامی.

در حال حاضر از نظر حقوقی طبق ماده اصلاحی ۱۰۴۱ قانون مدنی ۱۳۸۱، ازدواج دختران قبل از ۱۳ سال و پسران قبل از ۱۵ سال تمام شمسی، منوط به اذن ولی می‌باشد و این در حالی است که از نظر فقه اسلامی ملاک ازدواج و نکاح، رعایت غبطه و مصلحت کودک است؛ چنان چه مشهور فقها بیان کرده‌اند که اگر رعایت غبطه و مصلحت کودک نشده باشد و کودک پسر باشد؛ پسر حق فسخ دارد ولی دختر حق فسخ ندارد.

با توجه به شرایط کنونی کشور و با توجه به پیامدهای نامطلوب اجتماعی و پزشکی کودک همسری و با توجه به این نکته که قانونی بودن ازدواج در سن پایین یا مخالفت با افزایش حداقل سن ازدواج، ستم به کودکان بویژه دختران است و ازدواج در سن پایین تحت شرایط محرومیت و ناآگاهی باعث تداوم چرخه محرومیت و نادیده گرفتن حقوق انسانی کودک و گرفتن حق تصمیم‌گیری از او برای زندگی‌اش می‌شود؛ با استعانت از فتوای آیت الله ناصر مکارم شیرازی در پاسخ به استفتاء عضو هیئت رئیسه کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی، جهت

حمایت از حقوق دختران نابالغ و به منظور نرخ بالای کودک‌همسری در ایران، پیشنهاد شده است، ضمن نظارت بیشتر بر اجرای قوانین موجود، ماده اصلاحی ۱۰۴۱ قانون مدنی مصوب ۱۳۸۱، با توجه به تغییرات صورت گرفته در شرایط اجتماعی و فرهنگی کشور، دوباره مورد بازنگری قرار گیرد.

بحث و نتیجه گیری

پدیده اجتماعی کودک‌همسری زنان، به عنوان یکی از مسائل پیچیده اجتماعی، فرهنگی و حقوقی در بسیاری از جوامع از جمله ایران مطرح است. این نوع ازدواج که اغلب در سنین پایین‌تر از بلوغ فکری و اجتماعی افراد رخ می‌دهد، با پیامدهایی چون ترک تحصیل، خشونت خانگی، بارداری زودهنگام و نقض حقوق کودکان همراه است. این پدیده نه تنها یک مسئله فقهی-حقوقی بلکه مسئله‌ای چندلایه و بین رشته‌ای است که ریشه در ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و تاریخی دارد و بررسی تطبیقی این موضوع در فقه اسلامی، حقوق داخلی ایران و اسناد بین‌المللی نشان می‌دهد که راهکار حل این معضل تنها در تغییر سن ازدواج خلاصه نمی‌شود بلکه نیازمند بازنگری عمیق در مبانی فکری، تفسیری و ساختاری است.

کودک‌همسری در ایران تحت تأثیر عوامل متعددی چون ساختارهای فقهی سنتی، قوانین ناکارآمد و فرهنگ‌های محلی، پابرجاست و با وجود پیشرفت‌های جهانی در حوزه حقوق کودک و زن، همچنان خالهای قانونی و نگرش‌های سنتی مانعی جدی در مسیر مقابله با آن بشمار می‌آید.

در فقه اسلامی، سن ازدواج عمدتاً بر پایه بلوغ شرعی که لزوماً هم راستا با بلوغ جسمی و روانی نیست، تعیین می‌شود. قانون مدنی ایران در تبعیت از این نگاه، با اجازه ازدواج دختران زیر ۱۳ سال با اذن ولی و تشخیص دادگاه، زمینه ساز استمرار این پدیده شده است و این در حالی است که ایران به کنوانسیون‌های بین‌المللی متعددی در زمینه حقوق کودکان و زنان پیوسته است که بر منع ازدواج زودهنگام تأکید دارند.

از منظر فقه اسلامی گرچه در متون کلاسیک، بلوغ جنسی معیار ازدواج بشمار می‌رود، اما فقه امامیه با تکیه بر اصولی چون نفی ضرر، رعایت مصلحت، اصل عدالت، منع اکراه و اصل کرامت انسان، ظرفیت اجتهادی بالایی برای باز تعریف سن ازدواج دارد و بلوغ شرعی الزاماً به معنای رشد عقلی و روانی نیست و فقها بارها به تفکیک میان بلوغ جسمی و رشد عقلی در نکاح اشاره کرده‌اند.

در نظام حقوقی ایران ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی تلاش کرده با افزودن شروطی نظیر اذن ولی و تشخیص مصلحت از سوی

دادگاه، کودک‌همسری را کنترل کند اما ضعف در ضمانت اجرا، نبود سیستم‌های نظارتی مؤثر و خالهای فرهنگی، باعث شده تا این ماده در عمل به ابزاری برای مشروعیت بخشی به ازدواج زودهنگام تبدیل شود. ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی با وجود هدف صیانت از کودکان عملاً در بسیاری موارد، کارآمدی لازم را نداشته و منجر به ازدواج‌هایی شده که سلامت جسمی، روانی و اجتماعی کودکان را تهدید می‌کند.

در مقایسه با اسناد بین‌المللی مانند کنوانسیون حقوق کودک و کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان، قوانین ایران با چالش‌هایی جدی مواجه است. در حالی که ایران به اسناد بین‌المللی مهمی مانند کنوانسیون حقوق کودک پیوسته که بر لزوم ممنوعیت ازدواج زیر ۱۸ سال تأکید دارند و دولت‌ها را ملزم به اتخاذ تدابیر بازدارنده می‌کند؛ فاصله بین قانون داخلی و الزامات بین‌المللی زمینه ساز تعارضی جدی شده که نه تنها کارآمدی نظام حقوقی را زیر سوال می‌برد بلکه وجهه بین‌المللی کشور را نیز مخدوش می‌کند. با وجود الحاق ایران به کنوانسیون حقوق کودک، حق تحفظ در برخی مواد کلیدی از جمله سن ازدواج، مانع اجرای کامل مفاد آن شده است و تحولات جهانی در حوزه حقوق کودک و تعهدات بین‌المللی ایران ضرورت بازنگری در قوانین داخلی را برجسته تر ساخته است.

از نظر فقهی با توجه به ظرفیت‌های اجتهاد پویا و اصل مصلحت، امکان بازنگری در سن ازدواج و تفکیک آن از صرف بلوغ جسمی وجود دارد و توجه به فقه مقاصدی، عدالت محور و کرامت مدار می‌تواند مبنایی برای حمایت بیشتر از کودکان در ساختار حقوقی کشور باشد. با گذر از رویکرد سنتی و توجه به رویکردهای نوین در فقه نظیر فقه مصلحت محور، فقه مقاصد و فقه اجتماعی می‌توان باز تعریفی از سن ازدواج ارائه داد که هم راستا با شان انسانی، کرامت کودک و نیازهای روانی و اجتماعی او باشد.

از منظر فقه اجتماعی هدف اصلی احکام، تأمین عدالت و صیانت از کرامت انسانهاست. ازدواج زودهنگام نه تنها فرصت رشد فکری، تحصیلی و شخصیتی دختران را سلب می‌کند بلکه آنان را در معرض آسیب‌های روانی، جسمی و حقوقی جبران ناپذیری قرار می‌دهد که این موضوع نه با روح اسلام عدالت محور سازگار است و نه با الزامات حقوق کودک در اسناد بین‌المللی و تعهدات دولت ایران.

مبارزه با پدیده کودک‌همسری مستلزم اراده‌ای فراگیر است؛ اراده‌ای که در سطوح قانون گذاری، قضاء، آموزش، رسانه و فرهنگ به صورت هماهنگ و نظام مند به سمت توانمندسازی کودکان، ارتقای آگاهی خانواده‌ها، اصلاح نگرش‌های فرهنگی،

تقویت جایگاه زنان و ایجاد ضمانت های اجرایی محکم برای قوانین حمایتی، حرکت کند. تنها در سایه چنین رویکرد چند بعدی و عدالت محور است که می توان به تحقق جامعه ای گام برداشت که در آن هیچ کودکی پیش از موعد قربانی مسئولیت های بزرگسالی نشود.

در مجموع نتیجه اصلی این پژوهش آن است که:

- فقه امامیه با اتکا بر اصول مترقی خود بر اساس تغییر عرف و مصلحت روز، امکان بازنگری در سن ازدواج و منع کودک همسری را دارد چرا که عرف در کنار عقل به عنوان یکی از مبانی معتبر تشخیص احکام موضوعی، مورد توجه فقها بوده است بویژه در مباحثی که به نیازهای زمان و مکان وابسته اند؛

- عرف عقلایی امروز که کودک همسری را خلاف عدالت، کرامت و مصلحت می داند؛ می تواند مبنای شرعی و حقوقی تصمیم گیری جدید قرار گیرد؛

- عرف اجتماعی امروز، کودک همسری را نه تنها غیر موجه بلکه خطرناک و مضر تلقی می کند و فقه پویا و عدالت محور می تواند براساس این تغییر عرفی، معیار رشد را بر مبنای عقلای روز، باز تعریف کند و بلوغ را شرط کافی برای ازدواج نداند.

- اصلاح ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی و تعیین حداقل سن قانونی برای ازدواج که ۱۸ سال می باشد بدون استثنا ضروری و فوری است و قانون گذار باید هماهنگ با عرف متحول، به اصلاح سن ازدواج و حذف استثنائات مبهم، مبادرت ورزد و استفاده از معیارهایی چون رشد ذهنی، رضایت آگاهانه و تشخیص کارشناسانه می تواند جایگزین تشخیص های کلیشه ای دادگاه ها شود؛

- قوه قضائیه، مجلس و حوزه های علمیه باید با همکاری متقابل، به روزرسانی نظام فقهی حقوقی در این حوزه را با الهام از فقه مصلحت محور، عرف اجتماعی و واقعیت های روز جامعه، در دستور کار خود قرار دهند؛

- تربیت عرف جدید، مستلزم مداخله فعال نهادهای فرهنگی، رسانه ای و آموزشی در جهت تبیین مضرات کودک همسری و ترویج ازدواج آگاهانه، مسئولانه و متعهدانه است و رسانه، آموزش و نهادهای فرهنگی باید در جهت تقویت عرف عقلایی نوین که کودک همسری را امری مردود می داند، نقش ایفا کنند؛

در نهایت، اگر هدف نظام اسلامی، صیانت از کرامت انسان، تحقق عدالت اجتماعی و حفظ مصالح عالیه امت اسلامی است؛ امروز زمان آن رسیده است که کودک همسری نه صرفاً یک امر قابل تجویز فقهی بلکه یک آسیب قابل نهی فقهی و ممنوع حقوقی تلقی شود و این مهم جز با اجتهادی نو، قانونی شفاف و عرفی تحول یافته، محقق نخواهد شد و اگرچه اصلاح ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی و افزایش سن قانونی ازدواج به ۱۸ سال و

حذف استثنائات مبهم آن، گامی ضروری است، اما کافی نیست و برای ریشه کن کردن کودک همسری پیشنهاد می شود، اقدام های زیر انجام شود:

- از ظرفیت فقه اجتهادی و تأکید بر عرف متغیر و مصلحت محور، بهره گرفته شود؛

- نظام قانون گذاری را هم سو با عرف عقلایی روزآمد و معیارهای بین المللی، بازطراحی کرد؛

- وضعیت روانی، اجتماعی و جسمانی کودکان، قبل از صدور مجوز ازدواج مورد بررسی قرار گیرد؛

- برنامه های آموزشی جهت آگاهی بخشی به والدین، مربیان و مسئولان محلی، تدوین شود؛

- نظام آموزشی، رسانه ای و فرهنگی به گونه ای توسعه داده شود که عرف اجتماعی نوینی را در برابر کودک همسری شکل دهد؛

- از تغییر عرف اجتماعی نسبت به ازدواج زودهنگام دختران - که آن را آسیب زا و غیر عادلانه تلقی می کند- به عنوان مستند فقهی برای بازنگری جواز کودک همسری استفاده شود؛

- نظام ثبت رسمی، نظارت قضایی و شفافیت آماری در ازدواج ها را ایجاد کرد؛

- سازوکارهای حمایتی از کودکان قربانی ازدواج زودهنگام شامل مشاوره، آموزش و خدمات درمانی فراهم شود؛

و در نهایت، تضاد میان فقه سنتی، حقوق رسمی و عرف عقلانی را به نقطه تعادل و تطابق رساند و تنها در این صورت است که می توان امید داشت تا شریعت، قانون و جامعه در جهت حمایت از کرامت و حقوق واقعی کودکان و بویژه دختران، به هم نزدیک شوند و کودک همسری نه فقط در آمار و ارقام بلکه در عمل و ذهنیت عمومی، به خاطره ای تلخ بدل شود.

ملاحظات اخلاقی

هدف اصلی این پژوهش، ارتقای سلامت انسان ها توأم با رعایت کرامت و حقوق آنها می باشد.

روش این پژوهش با ارزش های اجتماعی، فرهنگی و دینی جامعه در تضاد نمی باشد.

نتایج منفی و مثبت این پژوهش، صادقانه، دقیق و کامل منتشر شده است.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در این پژوهش، تمام نکات اخلاق پژوهش شامل امانت داری، دقت در استناددهی، رعایت ارزش های اخلاقی و... توسط پژوهشگران مد نظر قرار گرفته است.

حامی مالی

تمام منابع مالی و هزینه پژوهش و انتشار مقاله تماماً بر عهده نویسندگان بوده و هیچ گونه حمایت مالی دریافت نشده است.

تعارض منافع

این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول در رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد است و با منافع شخصی و سازمانی منافات ندارد.

مشارکت نویسندگان

این مقاله برگرفته از رساله دکتری است و نویسنده اول دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی و سایر

Qom. Dar al-Alam Publications.2000;2:254. {In Persian}, Available from:

<https://daarolelm.ir/moallef/>
8. Saanei SY. Judicial inquiries. Puberty of girls and boys and child marriage.2011;3:434. {In Persian} Available from:

<https://saanei.xyz/?view=01,02,09,1027,0>

9. Zahed Z, Mohammad Nasl G, Davoudi Garmaroodi H. Moral foundations of criminalizing the phenomenon of child marriage. Journal of Ethics in Science and Technology. 2024;19(1):18-25. {In Persian}, Available from:

http://ethicsjournal.ir/browse.php?a_code=A-10-3001-2&sid=1&slc_lang=fa

10. Fakharzadeh R, Roohani A, Khani Z, Poursaeid R. Jurisprudential legal analysis of child marriage in Islamic religions, emphasis imam Khomeini(ra) on article 1041 of the civil code. Matin Research Journal.2023;25(101):65-89. {In Persian}, Available from:

https://matin.ri-khomeini.ac.ir/article_189898.html

11. Saberi F, Bahadori Jahromi S, Saberi L. Phenomenology of the quality of married life of a married child with the approach of child abuse and ways to deal with it. Quarterly Journal of Women and Society.2023;14 (55):91-104. {In Persian}, Available from:

https://jzvj.marvdasht.iau.ir/article_6121_18763d57c70fcb38b94dafa1bb0f94c.pdf

12. Sadati SZ. The effect of social and cultural factors on the tendency toward early marriage by first and second grade girl students at babol high schools. Quarterly Journal of Women and Society. 2023;14(53):129-144. {In Persian}, Available from:

<http://ensani.ir/fa/article/530718/>

13. Enayat H, Zare H. Analysis of early

References

1. Taken from: What is effect of reluctance in marriage, Available from: <https://www.delgarm.com/laws/178207-%D8>

2- Moghaddasi MB, Ameri Z. Forced marriage from prohibition to criminalization. Criminal Law Doctrines Quarterly.2015;12 :172. {In Persian}, Available from: https://cld.razavi.ac.ir/article_469_4bc4f8871811c335840baff619323b2f.pdf

3. Amiri F. Development of international criminal law based on the criminalization of forced marriage as a crime against humanity by the special court of Sierra Leone. International Law Review.2008;27:287. {In Persian}, Available from:

https://www.cilamag.ir/article_17224.html

4. Ghadiri M. Age and consent to marriage in the light of the international human rights Law. Journal of Family Research. 2016;12(1):115-139. {In Persian}, Available from:

<http://ensani.ir/file/download/article/1546079454-9869-175.pdf>

5. Ahmady K. An echo of silence: comprehensive research on early child marriage in Iran. Journal of Applied Family Therapy.2021; 2(6):508-527. {In Persian}, Available from:

https://www.aftj.ir/article_160339.html?lang=fa

6. Sha'ban M. Analysis of child rights in Iran: review of the national body convention of rights of child based on the universal convention of the rights of the child. Legal Civilization.2022;9(4): 139-168. {In Persian}, Available from:

https://www.pzhfars.ir/article_134888_6ba5794abce42fe5d596d20f0c222099.pdf

7. Mousavi Khomeini SR. Tahrir al-wasila.

- marriage experiences of high school students in meimand city. Quarterly Social Problems of Iran. 2024; 14(1):135-162. {In Persian}, Available from: <https://jspi.khu.ac.ir/article-1-3627-fa.html>
14. Arzanian N, Kanjori M, Hayati MJ, Elyasi Khotbesara H. Investigating the effects and consequences of a spouse child: a case study from the perspective of legal sociology. "Adl va Ensaf" Comparative Law Researches Quarterly. 2024; 5(19):7-29. {In Persian}, Available from: http://www.aecljournal.ir/article_187647.html?lang=en
15. Bahrami V, Haqhi Kramolahi M, Ghorbani A. Grounded theory of early marriage foundation for girls in Poldokhtar city (case study: Zivodar village). A Quarterly journal Of Socio- Cultural Strategy. 2022; 11(45):473-508. {In Persian}, Available from: https://rahbordfarhangi.csr.ir/article_162429_750ce99802e750f49e04ec055a429b04.pdf?lang=en
16. Fataei M, Mutlaqh M, Aghajani Marsa H. Studying the contexts and consequences of child marriage in Lorestan province. Research Journal on Social Work. 2022; 9(32):105-142. {In Persian}, Available from: https://rjsw.atu.ac.ir/article_14982.html?lang=fa
17. Najafiasal Z. Qualitative study of social health of female child marriage (case study: Ahvaz city). Quarterly Journal of Women and Society. 2022; 13 (50):۱۹۷-212. {In Persian}, Available from: https://jzvj.marvdasht.iau.ir/article_5293_bbed005eaa1e57b954d1fa83dd34e565.pdf
18. Hajilou F, Aghayari T, Alipour Abdar F. The contextual causes of child marriage (a case study of women who have child marriage experience and recourse to health centers in Tabriz). Quarterly Journal of Women and Society. 2022; ۱۲(۴۸):۱۰۳-۱۱۶. {In Persian}, Available from: https://jzvj.marvdasht.iau.ir/article_5003_b69992884c2c15315d289193f41c633a.pdf
19. Siyah Bidi Kermanshahi S, Bahramipuri R, Kohestani M. Jurisprudential-legal analysis of child marriage in the light of criticisms on it an attempt to provide a favorable proposal. Women and Family Cultural-Educational Scientific Quarterly. 2019; 15(52):149-165. {In Persian}, Available from: <http://ensani.ir/file/download/article/1615377028-9999-52-7.pdf>
20. Shakuri-Rad S. A wife's child according to the Qur'an. Women Study Quarterly, Research Institute of Humanities and Cultural Studies. 2019; 3(33):141-163. {In Persian}, Available from: <http://ensani.ir/fa/article/447143/>
21. Karimi Khanjari F, Mina M. Factors affecting child marriage. Political Sociology Research. 2021; 3(4): 2256-2668. {In Persian} Available from: <https://jou.spsiran.ir/journal/about?lang=en>
22. Kamali A, Safiri Kh, Asadpour A. Understanding the issue of marriage in childhood from the point of view of child - married women of Khorasani. Iranian Journal of Social Problems. 2020; 1(10):167-194. {In Persian} Available from: https://ijsp.ut.ac.ir/article_76172.html?lang=fa
23. Javadpour M, Meqhdadi Moqhaddam MM. Impact of early marriage on children's sexual health and mechanisms of deal with it. Journal of Medical Law. 2017; 11(40):31-60. {In Persian} Available from: <https://ijmedicallaw.ir/article-1-705-fa.html>
24. Mariama H, Zombo M. The prohibition of child marriage act 2024. Supplement to The Sierra Leone Gazette Extraordinary. 2024; 4(40):1-14. Available from: https://www.parliament.gov.sl/uploads/bill_files/The%20Prohibition%20of%20Child%20Marriage%20Act%202024.pdf
25. Marci A, Esq H, Esq CN, Ortiz A. A national overview of child marriage data and law. Child USA. 2024; 1-47. Available from: <https://childusa.org/wp-content/uploads/2024/03/FINAL-2023-CH-MARRIAGE-REPORT.pdf>
26. Elnakib Sh, Elsallab M, Abdel Wanis M, Elshiwiy Sh, Prasana Krishnapalan N, Nada A, Naja N. Understanding the impacts of child marriage on the health and well-being of adolescent girls and young women residing in urban areas in Egypt. Reproductive Health. 2020; 19(8):1-14. Available from: <https://reproductive-health-journal.biomedcentral.com/articles/10.118>

- 6/s12978-021-01315-4.
27. Psaki SR, Melnikas AJ, Haque E, Saul G, Misunas Ch, Patel SK, Thoai N, Amin S. What are the drivers of child marriage? a conceptual framework to guide policies and programs. *Journal of Adolescent Health*. 2021; 69:13-22. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1054139X21004456>.
28. Wuilbercq E. Ethiopia's enslaved child maids seek solace at night school. *Reuters*. 2020;3. Available from: <https://www.reuters.com/article/world/ethiopia-s-enslaved-child-maids-look-for-solace-at-night-school-idUSKBN20R0CZ/>
29. Greene ME, Stiefvater E. Social and gender norms and child marriage: a reflection on issues, evidence and areas of inquiry in the field. *ALIGN*. London. 2019;4-21. Available from: https://www.alignplatform.org/sites/default/files/2019-04/align_child_marriage_thinkpiece.pdf.
30. Le Roux E, Palm S. What lies beneath? tackling the roots of religious resistance to ending child marriage. *Research Report Girls Not Brides*. 2018. Available from: <https://www.girlsnotbrides.es/documents/889/W11839-SU-Theology-Report.pdf>
31. Suarez PA. Child-bride marriage and female welfare. *European Journal of Law and Economics*. 2018;45(1):1-28. Available from: https://ideas.repec.org/a/kap/ejlwec/v45y2018i1d10.1007_s10657-017-9562-7.html
32. Kidman R. Child marriage and intimate partner violence: a comparative study of 34 countries. *International Journal of Epidemiology*. 2017;46(2):662-675. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27733435/>
33. Sandstrom A, Theodorou AE. Many countries allow child marriage. *Pew Research Center*. 2016. Available from: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2016/09/12/many-countries-allow-child-marriage/>.
34. Ghani F. Pakistan failure to outlaw child marriage sparks outcry, activists demand resignation of Islamic council chief after it called attempt to raise legal marriage age "blasphemous". 2016 Jan. Available from: <https://www.aljazeera.com/news/2016/1/19/pakistan-failure-to-outlaw-child-marriage-sparks-outcry>
35. Montazeri Moghaddam H. Types of marriage in the Jahili era. *History in The Mirror of Research*. 2007;4(8):134. {In Persian}, Available from: <http://ensani.ir/fa/article/46078/>
36. Mashhadi Alipour M. A comparative study of the status of women in Jahili, Qur'an and Sunnah. *Tehran. Amir Kabir*. 2013; 97. {In Persian}, Available from: <http://www.lib.ir/book/53742601/>
37. Siyah Bidi Kermanshahi S, Bahrampuri R, Kohestani M. Jurisprudential-legal analysis of child marriage in the light of criticisms on it an attempt to provide a favorable proposal. *Women and Family Cultural-Educational Scientific Quarterly*. 2019;15(52):۱۵۳. {In Persian}, Available from: <http://ensani.ir/file/download/article/1615377028-9999-52-7.pdf>
38. Taken from: A note on child marriage. *UNICEF*. 2017. Available from: <https://www.unicef.org/policy-analysis>
- 39- Taken from: Statista statistics website. Available from: <https://www.statista.com>
40. Taken from: Britain and Canada, there is child marriage. Available from: <https://icjournal.ca/post/child-marriage>.
41. Taken from: The laws of child marriage in the world from Australia to Iran. Available from: <https://www.khabaronline.ir/news/1226749/>
- 42- Taken from: The convention on consent to marriage, minimum age for marriage and registration of marriages. Available from: <https://juvenilejusticecentre.org/resources/>
43. Abbasi S, Yousefi N, Fazli A, Hosseini Nejad SM, Faqih Khoshabi A, Aliakbari Saba R, Mirmohammad M. Iranian children from the point of view of statistics, research project. *Tehran. Research Institute of Statistics*. 2019. {In Persian}, Available from: <https://srta.ac.ir/Archives-of-research-projects/ID/6682/>
44. Taken from: The marriage statistics of ten-to-fourteen-year-old girls in Iran broke the record. Available from: <https://www.espadanakhabar.ir/printpdf/>

15770

45. Taken from: The website of Iran students news agency "ISNA", from spouse's child to mother's child and divorced child Available from:

<https://www.isna.ir/news/1400083023744/>

46. Katozian N. Civil rights: family. Tehran. Enteshar Publishing Company.1999;1(5):

66. {In Persian}

47. Safai SH, Emami A. Summary of family laws. Tehran. Mizan Publishing. 2013; 27:75. {In Persian}

48. Office of legal studies of the vice-president of political-legal research 2018, Expert opinion on the proposal to amend article1041 of the amending civil law approved on 1/4/2018, Research Center of the Islamic Council.2018;2. {In Persian}, Available from:

<https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1182534>

49. Shakuri-Rad S. A wife's child according to the Qur'an. Women Study Quarterly, Research Institute of Humanities and Cultural Studies. 2019; 3(33):141-163. {In Persian}, Available from: <http://ensani.ir/fa/article/447143/>

50. Ibn Manzoor MMA. The language of the Arabs. Beirut. Dar al-Ahyya al-Torath al-Arabi.1408 AH;1: 288. Available from: <https://noorlib.ir/book/info/18832/>

51. Taken from: Tafsir Noor. Available from: <https://quran.anhar.ir/tafsir>.

52. Sheikh Tusi AJMH. Al-estebzar fima akhtalafe men al-akhbar. Tehran. Dar al-Kotob al-Islamiya.1390 AH;3:236. Availablefrom:https://www.ghbook.ir/index.php?option=com_dbook&task=viewbook&book_id=2628&lang=fa

53. Gurji A, Safaei H, Iraqi E, Emami A, Ghasemzadeh M, Sadeghi M, Barzoui A, Hamidzadeh A, Ahani B. Comparative study of family law. Tehran University Publishing and Printing Institute.2005;91. {In Persian}, Available from:

<https://daneshnegar.com/fa/product/>

54. Qari Seyyed Fatemi SM. Review of

jurisprudential foundations, comparing and matching it with Iranian law and international documents. Name Mofid Quarterly.1995;2. {In Persian}, Available from:

<https://lib.wrc.ir/scholar/view/1/262>

55. Morteza Sharif SAH. Al-Intisar fi infradat al-umamia. Qom. Islamic Publications Office.1415 AH;286. Available from:

<https://www.noorshop.ir/fa/book/36/>

56. Hedayat Nia F. Philosophy of family law: criticism of family laws in Iran, Public Relations of Women's Social Cultural Council. 2008;3:144. {In Persian}, Available from:

<https://www.gisoom.com/book/1612926/>

57. Taken from: The minimum age of marriage in Iran from law to reality. Available from:

<https://www.linkedin.com/pulse/mahmoud-esmaili>

58. Al-Najafi MH. Javaher al-kalam fi sharh shar'ee al-islam. Beirut-Lebanon. Dar Ehiya al-Torath al-Arabi.1404 AH;29(47):416. Available from:

<https://noorlib.ir/book/info/109/>

59. Taken from: The information base of ayatollah sheikh Mohammad Javad Fazel Lankarani. Available from:

<https://fazellankarani.com/persian/lessons/2868>.

60. Taken from: Ayatollah Makarem's Shirazi fatwa about marrying girls at a young age. Available from:

<https://www.isna.ir/news/95092213821>

61. Taken from: Disadvantages and consequences of forced marriage. Available from:

<https://newmiind.com/2228/forced-marriage>.

62. Taken from: Twenty thousand married children in nine months. Available from:

<https://www.khabaronline.ir/news/1752670/%DB%B2%DB%B0->

63. Taken from: The damages and consequences caused by child marriage. Available from:

<https://www.irna.ir/news/83433108>.

تعداد رویدادهای ازدواج بر حسب سن مردان و زنان در زمان ازدواج (۱)

دوره	مردان										زنان			
	کمتر از ۱۵ سال	۱۵-۱۹ ساله	۲۰-۲۹ ساله	۳۰-۳۹ ساله	۴۰ ساله و بیشتر		کمتر از ۱۵ سال	۱۵-۱۹ ساله	۲۰-۲۹ ساله	۳۰-۳۹ ساله	۴۰ ساله و بیشتر			
					۴۰-۴۹ ساله	۵۰ ساله و بیشتر								
سال ۱۳۹۶	۴۲	۲۲۱۴۰	۲۸۹۸۵۶	۱۵۳۵۵۴	۲۴۵۰۸	۲۰۶۵۶	۴	۳۳۳۶۰	۱۶۹۱۳۵	۲۸۹۶۵۸	۹۴۰۰۳	۲۴۶۰۶		
سال ۱۳۹۷	۲۹	۱۹۹۶۹	۲۴۳۸۰۸	۱۴۵۳۴۲	۲۴۴۷۶	۲۰۶۵۷	۲	۳۰۵۱۶	۱۵۰۸۵۷	۲۵۵۸۴۳	۹۰۸۲۰	۲۶۲۴۳		
سال ۱۳۹۸	۲۳	۱۸۸۶۷	۲۲۲۲۸۷	۱۴۶۴۱۰	۲۵۲۶۵	۲۰۶۰۶	۲	۲۸۳۹۹	۱۴۵۲۸۵	۲۴۰۸۴۹	۹۰۸۷۲	۲۸۰۵۱		
سال ۱۳۹۹	۲۰	۲۱۳۲۱	۲۲۶۹۷۷	۱۵۷۵۳۷	۲۹۱۲۵	۲۲۶۶۹	۱	۳۱۴۳۹	۱۵۴۴۰۴	۲۴۰۹۰۳	۹۷۶۱۲	۳۳۲۹۰		
بهار ۱۳۹۸	۱۲	۵۱۵۱	۹۰۴۵۶	۳۹۲۵۵	۶۲۷۱	۵۰۲۷	-	۸۰۶۲	۳۹۰۸۱	۶۸۰۹۴	۲۴۲۵۰	۶۶۸۵		
تابستان ۱۳۹۸	۲	۵۴۱۲	۹۳۷۴۱	۴۱۱۲۲	۶۸۳۴	۵۴۶۹	-	۸۰۷۱	۴۳۰۳۹	۶۸۵۴۲	۲۵۳۳۹	۷۵۸۹		
پاییز ۱۳۹۸	۴	۴۲۰۴	۶۹۰۹۰	۳۱۷۳۵	۵۷۶۰	۴۸۶۴	-	۶۲۳۷	۳۱۸۶۳	۵۱۲۷۴	۱۹۷۳۳	۶۵۵۰		
زمستان ۱۳۹۸	۵	۴۱۰۰	۶۹۰۰۰	۳۴۲۹۸	۶۴۰۰	۵۲۴۶	۳	۶۰۲۹	۳۱۳۰۲	۵۲۹۳۹	۲۱۵۵۰	۷۲۲۷		
بهار ۱۳۹۹	۵	۴۹۰۰	۷۸۱۶۱	۳۴۹۱۰	۵۹۹۹	۴۶۴۶	۱	۷۳۷۶	۳۶۲۶۵	۵۶۸۹۸	۲۱۳۹۱	۶۶۹۰		
تابستان ۱۳۹۹	۴	۵۹۹۴	۹۵۹۶۰	۴۶۱۵۷	۸۴۰۱	۶۱۲۰	-	۹۱۲۳	۴۴۴۷۱	۷۱۱۵۵	۲۸۶۹۳	۹۱۹۴		
پاییز ۱۳۹۹	۵	۵۱۴۲	۷۶۹۶۷	۳۶۱۷۱	۶۷۶۸	۵۴۸۶	-	۷۳۳۰	۳۶۹۹۰	۵۶۰۶۴	۲۲۱۶۱	۷۹۹۴		
زمستان ۱۳۹۹	۶	۵۲۸۵	۷۵۸۸۹	۴۰۲۹۹	۷۹۵۷	۶۴۱۷	-	۷۶۱۰	۳۶۶۷۸	۵۶۷۸۶	۲۵۳۶۷	۹۴۱۲		
بهار ۱۴۰۰	۶	۶۵۷۳	۹۴۴۴۲	۴۴۱۶۳	۷۶۷۴	۶۱۳۴	-	۹۷۵۳	۴۵۵۲۲	۶۸۴۰۰	۲۶۰۶۹	۹۲۴۸		

(۱) اختلاف احتمالی در جمع آمارهای فصلی با آمار سالیانه به دلیل اختلاف در تاریخ گزارش‌گیری از پایگاه می‌باشد.
ماخذ: سازمان ثبت احوال کشور.

تعداد ولادت‌های جاری ثبت شده بر حسب گروه‌های سنی مادران و پدران

ولادت‌های جاری ثبت شده برحسب گروه سنی مادران										شرح
نامشخص	۴۹ ساله و بیشتر	۴۵-۴۹ ساله	۴۰-۴۴ ساله	۳۵-۳۹ ساله	۳۰-۳۴ ساله	۲۵-۲۹ ساله	۲۰-۲۴ ساله	۱۵-۱۹ ساله	کمتر از ۱۵ سال	
۹۰۴۳	۳۱۵	۳۱۹۵	۴۴۵۰۶	۱۹۷۴۴۷	۳۹۱۷۳۹	۴۲۹۳۷۷	۲۸۴۷۵۴	۸۸۳۶۱	۱۵۳۴	 سال ۱۳۹۶
۸۵۸۵	۳۴۵	۳۴۱۶	۴۴۰۶۸	۱۹۰۸۲۴	۳۶۲۳۳۶	۳۸۵۷۹۰	۲۵۵۶۵۶	۸۲۴۴۰	۱۵۰۲	 سال ۱۳۹۷
۷۸۰۴	۲۸۵	۳۲۰۱	۴۲۵۹۴	۱۷۴۵۹۲	۳۱۵۲۷۹	۳۲۶۱۵۳	۲۲۲۰۱۳	۷۳۶۱۰	۱۳۹۱	 سال ۱۳۹۸
۷۴۶۸	۳۰۹	۳۰۸۵	۴۳۱۱۹	۱۷۲۷۳۷	۲۹۷۴۶۶	۲۹۳۷۵۸	۲۰۰۳۹۰	۶۶۸۸۷	۱۳۴۶	 سال ۱۳۹۹
۱۷۶۵	۸۷	۷۳۹	۹۵۶۴	۴۰۰۹۶	۷۵۸۱۷	۷۹۹۹۴	۵۴۲۸۷	۱۸۰۴۶	۳۴۸	 بهار ۱۳۹۸
۲۰۲۸	۶۹	۸۲۸	۱۱۱۸۸	۴۶۴۸۳	۸۴۵۰۷	۸۷۵۵۰	۵۸۸۳۶	۱۹۴۱۲	۳۷۰	 تابستان ۱۳۹۸
۲۰۱۶	۶۴	۸۴۱	۱۱۳۱۴	۴۵۶۰۵	۷۹۱۸۳	۸۱۶۲۶	۵۵۹۲۳	۱۸۲۸۸	۳۲۸	 پاییز ۱۳۹۸
۱۹۹۵	۶۵	۷۹۳	۱۰۵۲۸	۴۲۴۰۸	۷۵۷۷۲	۷۶۹۸۳	۵۲۹۶۷	۱۷۸۶۴	۳۴۵	 زمستان ۱۳۹۸
۱۶۵۰	۸۲	۷۳۶	۹۷۶۲	۴۰۰۸۱	۷۱۷۷۵	۷۲۰۸۵	۴۹۷۹۷	۱۶۵۶۸	۳۴۶	 بهار ۱۳۹۹
۲۰۷۰	۸۳	۸۳۲	۱۱۵۵۶	۴۷۱۹۲	۸۲۶۲۱	۸۰۲۴۳	۵۳۶۸۸	۱۷۸۲۳	۳۶۴	 تابستان ۱۳۹۹
۱۹۷۲	۸۵	۷۸۹	۱۱۲۷۰	۴۴۸۰۰	۷۴۰۵۸	۷۳۶۷۶	۵۰۲۵۰	۱۶۸۷۰	۳۶۴	 پاییز ۱۳۹۹
۱۸۱۵	۵۹	۷۲۸	۱۰۵۲۸	۴۰۶۷۱	۶۹۰۱۷	۶۷۷۵۸	۴۶۶۵۲	۱۵۶۲۵	۲۷۲	 زمستان ۱۳۹۹
۱۵۰۷	۱۰۳	۷۷۲	۱۰۳۴۸	۴۰۶۵۷	۶۹۰۴۷	۶۶۷۳۱	۴۶۰۷۵	۱۵۳۵۵	۲۹۳	 بهار ۱۴۰۰

شماره ثبت تولدها در 6 ماهه نخست 1400 و سن مادر در زمان ثبت تولد																	
سن مادر در زمان ثبت تولد																	
سهم از کل زیر 15 سال																	
سهم از تعداد کل تولدها																	
تعداد کل تولدها																	
15 سال																	
10																	
11																	
12																	
13																	
14																	
10-14																	
13																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	
14																	
13-14																	
14																	
10-12																	
13																	

مادرهای تولدهای زنده همسرانی به تفکیک استان، گروه سنی مادر و جنسیت فرزند سال 1400

سال 1400
مجموعه داده (All)

تولدهای زنده (تولید شده)

استان	جنسیت	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85-89	90-94	95-99	100-104	105-109	110-114	115-119	120-124	125-129	130-134	135-139	140-144	145-149	150-154	155-159	160-164	165-169	170-174	175-179	180-184	185-189	190-194	195-199	200-204	205-209	210-214	215-219	220-224	225-229	230-234	235-239	240-244	245-249	250-254	255-259	260-264	265-269	270-274	275-279	280-284	285-289	290-294	295-299	300-304	305-309	310-314	315-319	320-324	325-329	330-334	335-339	340-344	345-349	350-354	355-359	360-364	365-369	370-374	375-379	380-384	385-389	390-394	395-399	400-404	405-409	410-414	415-419	420-424	425-429	430-434	435-439	440-444	445-449	450-454	455-459	460-464	465-469	470-474	475-479	480-484	485-489	490-494	495-499	500-504	505-509	510-514	515-519	520-524	525-529	530-534	535-539	540-544	545-549	550-554	555-559	560-564	565-569	570-574	575-579	580-584	585-589	590-594	595-599	600-604	605-609	610-614	615-619	620-624	625-629	630-634	635-639	640-644	645-649	650-654	655-659	660-664	665-669	670-674	675-679	680-684	685-689	690-694	695-699	700-704	705-709	710-714	715-719	720-724	725-729	730-734	735-739	740-744	745-749	750-754	755-759	760-764	765-769	770-774	775-779	780-784	785-789	790-794	795-799	800-804	805-809	810-814	815-819	820-824	825-829	830-834	835-839	840-844	845-849	850-854	855-859	860-864	865-869	870-874	875-879	880-884	885-889	890-894	895-899	900-904	905-909	910-914	915-919	920-924	925-929	930-934	935-939	940-944	945-949	950-954	955-959	960-964	965-969	970-974	975-979	980-984	985-989	990-994	995-999	1000-1004	1005-1009	1010-1014	1015-1019	1020-1024	1025-1029	1030-1034	1035-1039	1040-1044	1045-1049	1050-1054	1055-1059	1060-1064	1065-1069	1070-1074	1075-1079	1080-1084	1085-1089	1090-1094	1095-1099	1100-1104	1105-1109	1110-1114	1115-1119	1120-1124	1125-1129	1130-1134	1135-1139	1140-1144	1145-1149	1150-1154	1155-1159	1160-1164	1165-1169	1170-1174	1175-1179	1180-1184	1185-1189	1190-1194	1195-1199	1200-1204	1205-1209	1210-1214	1215-1219	1220-1224	1225-1229	1230-1234	1235-1239	1240-1244	1245-1249	1250-1254	1255-1259	1260-1264	1265-1269	1270-1274	1275-1279	1280-1284	1285-1289	1290-1294	1295-1299	1300-1304	1305-1309	1310-1314	1315-1319	1320-1324	1325-1329	1330-1334	1335-1339	1340-1344	1345-1349	1350-1354	1355-1359	1360-1364	1365-1369	1370-1374	1375-1379	1380-1384	1385-1389	1390-1394	1395-1399	1400-1404	1405-1409	1410-1414	1415-1419	1420-1424	1425-1429	1430-1434	1435-1439	1440-1444	1445-1449	1450-1454	1455-1459	1460-1464	1465-1469	1470-1474	1475-1479	1480-1484	1485-1489	1490-1494	1495-1499	1500-1504	1505-1509	1510-1514	1515-1519	1520-1524	1525-1529	1530-1534	1535-1539	1540-1544	1545-1549	1550-1554	1555-1559	1560-1564	1565-1569	1570-1574	1575-1579	1580-1584	1585-1589	1590-1594	1595-1599	1600-1604	1605-1609	1610-1614	1615-1619	1620-1624	1625-1629	1630-1634	1635-1639	1640-1644	1645-1649	1650-1654	1655-1659	1660-1664	1665-1669	1670-1674	1675-1679	1680-1684	1685-1689	1690-1694	1695-1699	1700-1704	1705-1709	1710-1714	1715-1719	1720-1724	1725-1729	1730-1734	1735-1739	1740-1744	1745-1749	1750-1754	1755-1759	1760-1764	1765-1769	1770-1774	1775-1779	1780-1784	1785-1789	1790-1794	1795-1799	1800-1804	1805-1809	1810-1814	1815-1819	1820-1824	1825-1829	1830-1834	1835-1839	1840-1844	1845-1849	1850-1854	1855-1859	1860-1864	1865-1869	1870-1874	1875-1879	1880-1884	1885-1889	1890-1894	1895-1899	1900-1904	1905-1909	1910-1914	1915-1919	1920-1924	1925-1929	1930-1934	1935-1939	1940-1944	1945-1949	1950-1954	1955-1959	1960-1964	1965-1969	1970-1974	1975-1979	1980-1984	1985-1989	1990-1994	1995-1999	2000-2004	2005-2009	2010-2014	2015-2019	2020-2024	2025-2029	2030-2034	2035-2039	2040-2044	2045-2049	2050-2054	2055-2059	2060-2064	2065-2069	2070-2074	2075-2079	2080-2084	2085-2089	2090-2094	2095-2099	2100-2104	2105-2109	2110-2114	2115-2119	2120-2124	2125-2129	2130-2134	2135-2139	2140-2144	2145-2149	2150-2154	2155-2159	2160-2164	2165-2169	2170-2174	2175-2179	2180-2184	2185-2189	2190-2194	2195-2199	2200-2204	2205-2209	2210-2214	2215-2219	2220-2224	2225-2229	2230-2234	2235-2239	2240-2244	2245-2249	2250-2254	2255-2259	2260-2264	2265-2269	2270-2274	2275-2279	2280-2284	2285-2289	2290-2294	2295-2299	2300-2304	2305-2309	2310-2314	2315-2319	2320-2324	2325-2329	2330-2334	2335-2339	2340-2344	2345-2349	2350-2354	2355-2359	2360-2364	2365-2369	2370-2374	2375-2379	2380-2384	2385-2389	2390-2394	2395-2399	2400-2404	2405-2409	2410-2414	2415-2419	2420-2424	2425-2429	2430-2434	2435-2439	2440-2444	2445-2449	2450-2454	2455-2459	2460-2464	2465-2469	2470-2474	2475-2479	2480-2484	2485-2489	2490-2494	2495-2499	2500-2504	2505-2509	2510-2514	2515-2519	2520-2524	2525-2529	2530-2534	2535-2539	2540-2544	2545-2549	2550-2554	2555-2559	2560-2564	2565-2569	2570-2574	2575-2579	2580-2584	2585-2589	2590-2594	2595-2599	2600-2604	2605-2609	2610-2614	2615-2619	2620-2624	2625-2629	2630-2634	2635-2639	2640-2644	2645-2649	2650-2654	2655-2659	2660-2664	2665-2669	2670-2674	2675-2679	2680-2684	2685-2689	2690-2694	2695-2699	2700-2704	2705-2709	2710-2714	2715-2719	2720-2724	2725-2729	2730-2734	2735-2739	2740-2744	2745-2749	2750-2754	2755-2759	2760-2764	2765-2769	2770-2774	2775-2779	2780-2784	2785-2789	2790-2794	2795-2799	2800-2804	2805-2809	2810-2814	2815-2819	2820-2824	2825-2829	2830-2834	2835-2839	2840-2844	2845-2849	2850-2854	2855-2859	2860-2864	2865-2869	2870-2874	2875-2879	2880-2884	2885-2889	2890-2894	2895-2899	2900-2904	2905-2909	2910-2914	2915-2919	2920-2924	2925-2929	2930-2934	2935-2939	2940-2944	2945-2949	2950-2954	2955-2959	2960-2964	2965-2969	2970-2974	2975-2979	2980-2984	2985-2989	2990-2994	2995-2999	3000-3004	3005-3009	3010-3014	3015-3019	3020-3024	3025-3029	3030-3034	3035-3039	3040-3044	3045-3049	3050-3054	3055-3059	3060-3064	3065-3069	3070-3074	3075-3079	3080-3084	3085-3089	3090-3094	3095-3099	3100-3104	3105-3109	3110-3114	3115-3119	3120-3124	3125-3129	3130-3134	3135-3139	3140-3144	3145-3149	3150-3154	3155-3159	3160-3164	3165-3169	3170-3174	3175-3179	3180-3184	3185-3189	3190-3194	3195-3199	3200-3204	3205-3209	3210-3214	3215-3219	3220-3224	3225-3229	3230-3234	3235-3239	3240-3244	3245-3249	3250-3254	3255-3259	3260-3264	3265-3269	3270-3274	3275-3279	3280-3284	3285-3289	3290-3294	3295-3299	3300-3304	3305-3309	3310-3314	3315-3319	3320-3324	3325-3329	3330-3334	3335-3339	3340-3344	3345-3349	3350-3354	3355-3359	3360-3364	3365-3369	3370-3374	3375-3379	3380-3384	3385-3389	3390-3394	3395-3399	3400-3404	3405-3409	3410-3414	3415-3419	3420-3424	3425-3429	3430-3434	3435-3439	3440-3444	3445-3449	3450-3454	3455-3459	3460-3464	3465-3469	3470-3474	3475-3479	3480-3484	3485-3489	3490-3494	3495-3499	3500-3504	3505-3509	3510-3514	3515-3519	3520-3524	3525-3529	3530-3534	3535-3539	3540-3544	3545-3549	3550-3554	3555-3559	3560-3564	3565-3569	3570-3574	3575-3579	3580-3584	3585-3589	3590-3594	3595-3599	3600-3604	3605-3609	3610-3614	3615-3619	3620-3624	3625-3629	3630-3634	3635-3639	3640-3644	3645-3649	3650-3654	3655-3659	3660-3664	3665-3669	3670-3674	3675-3679	3680-3684	3685-3689	3690-3694	3695-3699	3700-3704	3705-3709	3710-3714	3715-3719	3720-3724	3725-3729	3730-3734	3735-3739	3740-3744	3745-3749	3750-3754	3755-3759	3760-3764	3765-3769	3770-3774	3775-3779	3780-3784	3785-3789	3790-3794	3795-3799	3800-3804	3805-3809	3810-3814	3815-3819	3820-3824	3825-3829	3830-3834	3835-3839	3840-3844	3845-3849	3850-3854	3855-3859	3860-3864	3865-3869	3870-3874	3875-3879	3880-3884	3885-3889	3890-3894	3895-3899	3900-3904	3905-3909	3910-3914	3915-3919	3920-3924	3925-3929	3930-3934	3935-3939	3940-3944	3945-3949	3950-3954	3955-3959	3960-3964	3965-3969	3970-3974	3975-3979	3980-3984	3985-3989	3990-3994	3995-3999	4000-4004	4005-4009	4010-4014	4015-4019	4020-4024	4025-4029	4030-4034	4035-4039	4040-4044	4045-4049	4050-4054	4055-4059	4060-4064	4065-4069	4070-4074	4075-4079	4080-4084	4085-4089	4090-4094	4095-4099	4100-4104	4105-4109	4110-4114	4115-4119	4120-4124	4125-4129	4130-4134	4135-4139	4140-4144	4145-4149	4150-4154	4155-4159	4160-4164	4165-4169	4170-4174	4175-4179	4180-4184	4185-4189	4190-4194	4195-4199	4200-4204	4205-4209	4210-4214	4215-4219	4220-4224	4225-4229	4230-4234	4235-4239	4240-4244	4245-4249	4250-4254	4255-4259	4260-4264	4265-4269	4270-4274	4275-4279	4280-4284	4285-4289	4290-4294	4295-4299	4300-4304	4305-4309	4310-4314	4315-4319	4320-4324	4325-4329	4330-4334	4335-4339	4340-4344	4345-4349	4350-4354	4355-4359	4360-4364	4365-4369	4370-4374	4375-4379	4380-4384	4385-4389	4390-4394	4395-4399	4400-4404	4405-4409	4410-4414	4415-4419	4420-4424	4425-4429	4430-4434	4435-4439	4440-4444	4445-4449	4450-4454	4455-4459	4460-4464	4465-4469	4470-4474	4475-4479	4480-4484	4485-4489	4490-4494	4495-4499	4500-4504	4505-4509	4510-4514	4515-4519	4520-4524	4525-4529	4530-4534	4535-4539	4540-4544	4545-4549	4550-45
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	---------

تعداد رویدادهای طلاق بر حسب سن مردان و زنان در زمان طلاق

دوره	مردان										زنان			
	کمتر از ۱۵ سال	۱۹-۱۵ ساله	۲۰-۲۹ ساله	۳۰-۳۹ ساله	۴۰ ساله و بیشتر		کمتر از ۱۰ سال	۱۴-۱۰ ساله	۱۹-۱۵ ساله	۲۰-۲۹ ساله	۳۰-۳۹ ساله	۴۰ ساله و بیشتر		
سال ۱۳۹۶.....	۱	۹۴۴	۵۲۷۳۲	۷۵۱۹۳	۳۲۱۰۴	۱۹۶۶۳	۰	۱۰۴۷	۱۶۷۷۱	۶۹۲۱۷	۶۱۷۱۴	۳۱۸۸۸		
سال ۱۳۹۷.....	۰	۸۷۴	۴۸۷۴۲	۷۵۰۱۲	۳۲۸۷۱	۱۹۹۶۰	۰	۹۵۷	۱۵۸۲۹	۶۵۸۱۲	۶۱۷۱۳	۳۳۱۴۸		
سال ۱۳۹۸.....	۰	۷۵۱	۴۵۱۳۱	۷۶۷۱۰	۳۴۴۸۹	۱۹۸۱۹	۰	۸۳۷	۱۴۶۸۸	۶۳۱۴۷	۶۴۱۵۶	۳۴۰۷۲		
سال ۱۳۹۹.....	۰	۶۹۲	۴۲۲۵۳	۸۱۲۱۷	۳۹۰۶۱	۲۱۴۳۱	۰	۷۲۸	۱۴۰۷۳	۶۲۴۳۶	۶۹۰۶۹	۳۸۳۴۸		
بهار ۱۳۹۸.....	۰	۱۸۴	۱۰۱۹۲	۱۶۸۵۲	۷۲۱۱	۴۵۵۰	۰	۱۹۵	۳۳۳۵	۱۳۹۳۸	۱۴۰۱۳	۷۵۰۸		
تابستان ۱۳۹۸.....	۰	۱۹۲	۱۱۵۹۰	۱۹۴۰۷	۸۸۱۴	۵۰۱۹	۰	۱۹۲	۳۶۹۴	۱۶۲۵۷	۱۶۳۲۲	۸۵۵۷		
پاییز ۱۳۹۸.....	۰	۱۸۸	۱۱۷۶۵	۱۹۹۹۰	۹۲۳۶	۵۰۸۶	۰	۲۳۶	۳۸۹۷	۱۶۳۷۸	۱۶۷۵۴	۹۰۰۰		
زمستان ۱۳۹۸.....	۰	۱۸۷	۱۱۵۸۴	۲۰۴۶۱	۹۲۲۸	۵۱۶۴	۰	۲۱۴	۳۷۶۲	۱۶۵۷۴	۱۷۰۶۷	۹۰۰۷		
بهار ۱۳۹۹.....	۰	۱۵۲	۸۵۰۱	۱۵۹۰۷	۷۳۵۱	۳۹۵۸	۰	۱۳۷	۲۷۴۹	۱۲۵۱۸	۱۳۲۸۱	۷۱۸۴		
تابستان ۱۳۹۹.....	۰	۱۷۰	۱۱۵۶۳	۲۱۷۵۹	۱۰۳۵۴	۵۶۳۵	۰	۱۹۵	۳۸۳۶	۱۶۸۹۴	۱۸۴۴۶	۹۹۳۰		
پاییز ۱۳۹۹.....	۰	۱۷۹	۱۰۷۱۹	۲۰۸۳۷	۱۰۰۴۴	۵۶۰۸	۰	۱۹۳	۳۶۰۹	۱۵۸۴۶	۱۷۷۶۴	۹۹۷۵		
زمستان ۱۳۹۹.....	۰	۱۹۱	۱۱۴۷۰	۲۲۸۹۴	۱۱۳۱۲	۶۲۳۰	۰	۲۰۳	۳۸۷۹	۱۷۱۷۸	۱۹۵۷۸	۱۱۲۵۹		
بهار ۱۴۰۰.....	۰	۱۴۷	۹۰۷۶	۱۸۴۰۴	۹۰۸۸	۵۰۴۲	۰	۱۷۲	۳۰۴۴	۱۳۷۱۳	۱۵۵۶۵	۹۲۶۳		

ماخذ: سازمان ثبت احوال کشور.